

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav translatologie

Diplomová práce

Bc. Tereza Frantová

Ángela Collados Aís a její přínos k rozvoji translatologie

Ángela Collados Aís and Her Contribution to the Development of Translation
Studies

Praha 2016

Vedoucí práce: prof. PhDr. Jana Králová, CSc.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze, dne 11. srpna 2016

.....
Tereza Frantová

Poděkování:

Ráda bych tímto poděkovala Ángele Collados Aís za poskytnuté materiály a ochotu a prof. Janě Králové za cenné rady při vedení této práce.

Abstrakt

Tato diplomová práce mapuje dílo současné španělské tlumočnice, pedagožky a badatelky **Ángely Collados Aís**. Zahrnuje biografii autorky, analýzu jejích studií z oblasti výzkumu hodnocení kvality tlumočení včetně uvedení do této problematiky, a přehled jejích publikací o didaktice tlumočení. K vybraným podkapitolám jsme doplnili stručná subjektivní hodnocení daného textu. Motivací ke vzniku této práce je přiblížit české odborné veřejnosti tuto osobnost španělské translologie. Jedná se o teoretickou práci, která navazuje na další diplomové práce o významných osobnostech světové translologie.

Klíčová slova: Ángela Collados Aís, Španělsko, tlumočení, hodnocení kvality, bilaterální tlumočení, komunitní tlumočení, Univerzita v Granadě, didaktika tlumočení

Abstract

This Master's thesis provides an overview of the work of the contemporary Spanish interpreter, teacher and researcher **Ángela Collados Aís**. It consists of the author's short biography, the analysis of her research in the evaluation of interpreting quality including an introduction into the issue, and an overview of her published works on interpreter training. Selected chapters include a brief subjective reflection on the text in question. The main motivation for this work was to acquaint the Czech academic community with this figure of Spanish translation studies. This is a theoretical thesis, similar to other student works on important figures on the international translation studies scene.

Klíčová slova: Ángela Collados Aís, Spain, interpreting, quality assessment, bilateral interpreting, dialogue interpreting, University of Granada, interpreter training

Seznam grafů¹

Graf 1: Srovnání očekávání podle kategorií (Collados Aís, 1998:154, 161)..... 26

Graf 2: Průměrné hodnocení kategorií – uživatelé (Collados Aís, 1998:186) .**Error!**

Bookmark not defined.

Graf 3: Průměrné hodnocení kategorií – tlumočníci (Collados Aís, 1998:209)

..... **Error! Bookmark not defined.**

Graf 4: Srovnání očekávání (Collados Aís, 2007:166)**Error! Bookmark not defined.**

Graf 5: Hodnocení tlumočení studenty (Collados Aís, 2009:19)**Error! Bookmark not defined.**

Graf 6: Hodnocení přístupu tlumočnice (Collados Aís, 2009:19)**Error! Bookmark not defined.**

Graf 7: Vnímání emocí (Collados Aís, 2009:20)..... **Error! Bookmark not defined.**

Seznam obrázků

Obrázek 1: Faktory relevantní v hodnocení kvality, Sylvia Kalina 2002..... 17

Seznam zkratk

ST – simultánní tlumočení

KT – konsekutivní tlumočení

BT – bilaterální tlumočení

NVK – neverbální komunikace

AIIC – Mezinárodní asociace konferenčních tlumočnicků

ASKOT – Asociace konferenčních tlumočnicků

---

¹ Grafy jsme převzali v podobě, v jaké se vyskytují v publikacích Collados Aís.

OBSAH

SEZNAM GRAFŮ	5
SEZNAM OBRÁZKŮ	5
SEZNAM ZKRATEK.....	5
1 ÚVOD	8
2 OSOBNOST.....	10
3 KVALITA TLUMOČENÍ JAKO OBLAST VÝZKUMU	12
3.1 OČEKÁVÁNÍ.....	13
3.2 HODNOCENÍ.....	15
3.3 EXPERIMENTÁLNÍ A KOMBINOVANÝ PŘÍSTUP	15
4 VÝZKUM ÁNGELY COLLADOS AÍS V OBLASTI HODNOCENÍ KVALITY.....	19
4.1 HODNOCENÍ KVALITY V SIMULTÁNNÍM TLUMOČENÍ – VÝZNAM NEVERBÁLNÍ KOMUNIKACE	20
<i>4.1.1 Východiska výzkumu .....</i>	<i>21</i>
<i>4.1.2 Cíle a metody empirického výzkumu.....</i>	<i>22</i>
<i>4.1.3 Série studií na připraveném materiálu .....</i>	<i>24</i>
<i>4.1.4 Komentář .....</i>	<i>29</i>
4.2 DOPAD MONOTÓNÍ INTONACE NA UCHOVÁNÍ INFORMACÍ.....	30
4.3 DOPADY JEDNOTLIVÝCH PARAMETRŮ NA KVALITU	31
<i>4.3.1 Východiska výzkumu .....</i>	<i>31</i>
<i>4.3.2 Metody .....</i>	<i>32</i>
<i>4.3.3 Celkové zhodnocení výzkumu .....</i>	<i>33</i>
<i>4.3.4 Výsledky výzkumu o intonaci .....</i>	<i>35</i>
<i>4.3.5 Komentář .....</i>	<i>36</i>
4.4 ZVÝRAZNĚNÍ KONTRASTŮ A NAVOZENÍ EMOCÍ.....	37
<i>4.4.1 Východiska výzkumu .....</i>	<i>37</i>
<i>4.4.2 Metody .....</i>	<i>38</i>
<i>4.4.3 Výsledky .....</i>	<i>39</i>
<i>4.4.4 Komentář .....</i>	<i>40</i>
4.5 VZORCE V HODNOCENÍ DLE UŽIVATELŮ	40

4.5.1	<i>Východiska výzkumu</i>	40
4.5.2	<i>Metody</i>	41
4.5.3	<i>Výsledky</i>	42
5	PRÁCE O DIDAKTICE	44
5.1	NEVERBÁLNÍ KOMUNIKACE A DIDAKTIKA TLUMOČENÍ	45
5.1.1	<i>Komentář</i>	46
5.2	LINGVISTICKÁ ANALÝZA ODBORNÝCH TEXTŮ V DIDAKTICE TLUMOČENÍ .47	
5.2.1	<i>Komentář</i>	49
5.3	TEORIE TLUMOČENÍ VE VZDĚLÁVÁNÍ KONFERENCEČNÍCH TLUMOČNÍKŮ	49
5.3.1	<i>Komentář</i>	50
5.4	PŘÍRUČKA BILATERÁLNÍHO TLUMOČENÍ	51
5.4.1	<i>Teoretická část</i>	51
5.4.2	<i>Praktická část</i>	54
5.4.3	<i>Komentář</i>	60
5.5	SAMOSTUDIUM BILATERÁLNÍHO TLUMOČENÍ	62
5.5.1	<i>Komentář</i>	64
5.6	EXPERIMENTY A NEVERBÁLNÍ CHOVÁNÍ VE VÝUCE TLUMOČENÍ	64
5.6.1	<i>Komentář</i>	67
6	ZÁVĚR	69
7	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY:	71

1 Úvod

Cílem této práce je představit osobnost a výzkum současné španělské tlumočnice, překladatelky, teoreticky tlumočení a pedagožky Ángely Collados Aís² a přiblížit českým čtenářům její přínos pro výzkum hodnocení kvality, stejně jako její práce o didaktice tlumočení. Vzhledem k tomu, že tato autorka publikovala dosud převážně ve španělském jazyce, s výjimkou kolektivní monografie v němčině a překladu jedné její studie do angličtiny, je její dílo pro většinu českých badatelů nepřístupné kvůli určité jazykové bariéře. Pro studenty i profesionální tlumočnický jsou však závěry jejich studií, zejména z oblasti výzkumu kvality tlumočení, vysoce relevantní.

Práce bude mít teoretický charakter a bude svým zaměřením navazovat na diplomové práce z předchozích let o významných osobnostech španělské translatologie zpracovaných na španělské sekci Ústavu translatologie Univerzity Karlovy v Praze, jako například *Jesús Baigorri Jalón – profil, dílo, teorie* (Pejchalová, 2014), *Miguel Ángel Vega a jeho přínos k rozvoji translatologie* (Marksová, 2014) nebo *Rosa Rabadán a její přínos pro vývoj translatologie* (Vilches, 2012), ale i na práce zaměřené na další badatele z oboru tlumočnictví, tedy např. *Barbara Moser-Mercerová a její přínos pro vývoj teorie tlumočení (teoretická studie)* (Jandová, 2014) či *Franz Pöchhacker – přední rakouský translatolog (teoretická studie)* (Kousalová, 2013). To znamená, že práce bude obsahovat souhrnnou analýzu díla dané osobnosti.

Máme za to, že v češtině dosud žádná diplomová práce na toto téma nevznikla, mimo jiné i proto, že většina materiálů, z nichž budeme čerpat, není v České republice dostupná. Budeme vycházet ze zdrojů poskytnutých přímo autorkou a z publikací získaných ve španělských knihkupectvích. Částečně se však tato diplomová práce tematicky překrývá s prací Lenky Pospíšilové *Rozdíly v hodnocení kvality tlumočení* (2015), která v menším měřítku replikovala studii Collados Aís z roku 1998.

---

² Ženská příjmení jsme se v této práci rozhodli ponechat v nepřechýlené formě, a to zejména kvůli složité otázce, které ze dvou příjmení by mělo nést příponu -ová. V zájmu konzistentnosti pak ponecháváme všechna ženská příjmení v nepřechýlené podobě.

V první části této práce představíme Collados Aís jako osobnost ve stručném medailonku. Ve druhé části, zaměřené na výzkum hodnocení kvality, se chceme nejprve zaměřit na různé pohledy a výzkumy, jež v této oblasti dosud představili známí badatelé. Tento přehled rozdílných přístupů by měl zasadit výzkum naší autorky do kontextu a lépe tak přiblížit její východiska.

Následně chceme popsat metody, jež Collados Aís používá ve svém výzkumu, který se zaměřuje zejména na produkt a příjemce. Ve svých experimentech zkoumá suprasegmentální rysy promluvy tlumočnicka, zejména intonaci, a jejich vliv na pochopení, uchování informace a výsledné hodnocení. Hodláme stručně shrnout vybrané studie zaměřené na vliv intonace tlumočnicka na posluchače.

Ve třetí části této práce se zaměříme na publikace autorky z oblasti pedagogiky. Ángela Collados Aís klade velký důraz na výuku teorie tlumočení a na tlumočení bilaterální. Popíšeme její metody a inovativní projekty, na kterých se podílela. K této části nepřipojujeme úvod do problematiky, avšak v některých pasážích doplňujeme poznatky z relevantní literatury.

K podkapitolám o některých publikacích přidáme vlastní komentáře, tedy stručné subjektivní reflexe, jež by se mohly týkat buď možných námitek vůči autorčiným postupům či naopak bodů, jež osobně považujeme za významné.

Máme za to, že Ángela Collados Aís je osobnost, jejíž práci stojí za to přiblížit českým čtenářům, a pevně doufáme, že čeští čtenáři budou náš názor sdílet.

2 Osobnost

Ángela Collados Aís se narodila v roce 1958 v Barceloně. Vystudovala právo a zároveň překladatelství a tlumočnictví na univerzitě v Granadě a během svého studia se zabývala také psychologí a neurovědami. V roce 1997 obhájila disertační práci o vlivu monotónního projevu na hodnocení kvality tlumočení. Za zajímavý detail považujeme, že členy komise, před níž práci obhajovala, byli mj. Daniel Gile a Franz Pöchhacker. Od roku 2012 působí na téže univerzitě jako děkanka Fakulty překladatelství a tlumočnictví, vyučující a hlavní koordinátorka výzkumu a pracuje také jako konferenční tlumočnice. Rovněž přeložila několik odborných publikací z oblasti práva.

Vydala několik knih jako autorka, ale i jako členka editorského týmu, převážně o hodnocení kvality v simultánním tlumočení. Přispěla též kapitolami do více než desítky publikací a je autorkou řady odborných článků v časopisech jako TextConText, Sendebarr nebo Lebende Sprachen. Ve své publikační činnosti dále pokračuje, několik nových knih a kapitol knih vyjde i během letošního roku. Autorka také často přednáší na konferencích, včetně mezinárodních. Většina jejích příspěvků se týká výzkumu vlivu monotónního tlumočení na vnímání kvality a výuky bilaterálního tlumočení s důrazem na neverbální komunikaci. Významným příkladem mezinárodní akce je konference, již zorganizovala v roce 2001 společně s M. Manuelou Fernández Sánchez a Danielem Gilem, a sice První mezinárodní kongres o hodnocení konferenčního tlumočení. Tento kongres se konal v Almuñécaru, v granadském regionu.

Od roku 1995 je vedoucí skupiny ECIS (Evaluación de la calidad en interpretación simultánea), která sdružuje badatele v oblasti výzkumu kvality tlumočení. Vedle Collados Aís jsou členy skupiny také například María Manuela Fernández Sánchez, Olalla García Becerra, E. Macarena Pradas Macías, Elisabeth Stévaux či Concepción Sánchez-Adam. Skupina provádí různé experimenty a snaží se přispět i k inovaci výuky tlumočení. V roce 2006 získal multimediální projekt této skupiny *Autoaprendizaje en Interpretación Bilateral* (Samostudium v bilaterálním tlumočení) Ocenění za pedagogickou inovaci Univerzity v Granadě. Daný projekt koordinovala právě Collados Aís. Řada z autorčiných publikací vyšla právě v rámci ECIS ve spolupráci s dalšími členy této skupiny.

Univerzita v Granadě, kde Collados Aís působí, patří mezi dvě nejvýznamnější centra překladu a tlumočnictví ve Španělsku. Společně s Barcelonou byla mezi prvními

dvěma školami, kde se tento obor vyučoval, a zároveň byla první, která zavedla magisterský obor tlumočnictví. Je fakultou s nejširším výběrem jazyků a umožňuje studentům řadu specializací díky nepovinným předmětům. Umístění Granady na jihu Španělska předurčuje směřování práce Collados Aís i jejích kolegů – vzhledem k vysokému počtu arabsky mluvících imigrantů je důležité se soustředit na komunitní tlumočení.

3 Kvalita tlumočení jako oblast výzkumu

Snaha zajistit co nejvyšší kvalitu poskytovaných tlumočnických služeb je otázkou, která mimo jiné provázela proces profesionalizace tlumočení. Jak ale uvádí Franz Pöchhacker (2004: 153), výzkum v oblasti hodnocení kvality začal teprve v 80. letech 20. století. V oblasti konferenčního tlumočení se hlavní zájem soustředí na produkt tlumočení, zatímco u komunitního tlumočení se odborníci soustředí spíše na osobu tlumočnicka. Ať už je však zaměření jakékoli, obecně panuje shoda, že kvalita je pojem relativní a multidimenzionální, jenž je třeba zkoumat řadou různých metod a z různých hledisek. Významnou roli při hodnocení hraje produkt tlumočení, stejně jako proces – z hlediska komunikačního účinku, správnosti převodu nebo plnění tlumočnické role v dané situaci. Stále je ovšem otázkou, jak přesně kvalitu definovat jiným způsobem, než čistě subjektivně, na základě osobních dojmů a pozorování. Nelze ji hodnotit pouze na základě úspěšnosti či neúspěšnosti komunikačního aktu, dokonce mezi úspěšnost převodu a jeho kvalitu nelze ani klást rovnítko, nýbrž je třeba zapojit další kritéria, a to objektivní, či alespoň nějakým způsobem kvantifikovatelná.

Je řada důvodů, kvůli nimž je důležité kvalitu tlumočení sledovat a hodnotit. Z nejšířšího úhlu pohledu jde zejména o splnění účelu práce tlumočnicka – posluchači musí být předána co nejucelenější informace adekvátním způsobem, komunikace musí proběhnout úspěšně. Vzhledem k tomu, že aktérem v procesu tlumočení je také klient, tedy zadavatel, který tlumočnickovi za jeho služby platí, přeje si tlumočnick i případný zprostředkující subjekt, aby byl spokojen s úrovní poskytnuté služby a zůstal klientem i do budoucna. Při úvahách o kvalitě se jedná také o prestiž profese v očích uživatelů tlumočnických služeb. Kvalitu pro klienty by mělo garantovat například vysokoškolské vzdělání v oboru tlumočnictví nebo členství v některé profesní organizaci, která nabírá členy na základě určitých kritérií kvality. Pro klienta je potom fakt, že tlumočnick je členem takové organizace, signálem, že se může spolehnout na určitý standard poskytovaných služeb. Nicméně k tomu, aby organizace mohla poskytnout záruku dobré kvality, musí mít vhodně vybraná kritéria. Ingrid Kurz (2009) hovoří o kritériích výběru v Mezinárodní asociaci konferenčních tlumočnicků (AIIC), kde je zaveden systém pěti členů, kteří byli svědky práce dotyčného zájemce o členství a jsou ochotni se za něj zaručit. Kurz uvádí, že AIIC má navíc ještě hodnotící výbor, který se zabývá náborem a hodnocením kandidátů. V českém kontextu máme podobný příklad u Asociace konferenčních tlumočnicků

(ASKOT), která přejala tento model náboru, a rovněž tedy používá systém pěti ručitelů a výbor. Členové těchto asociací se pak řídí stanovami a etickým kodexem, které opět kladou důraz na co nejvyšší úroveň služeb v optimální kvalitě. A i proto je zde zájem najít kritéria toho, co přesně se optimální kvalitou myslí.

Shlesinger (1997) poukazuje na tento rozpor mezi zdůrazňováním významu kvality právě ze strany organizace AIIC a absencí přesné definice toho, co kvalita znamená, a pokládá si otázky, které se v současné době ještě stále opakují v pojednáních o definici kvality tlumočení: „*Kvalita? Ale pro koho?*“, „*Vědí naši klienti, co je pro ně nejlepší?*“, případně „*Jaké dovednosti máme ve výuce nejvíce zdůrazňovat studentům?*“.

Pokusíme se nyní udělat krátké shrnutí možných přístupů k zodpovězení této otázky.

3.1 Očekávání

V roce 1986 Hildegund Bühler provedla právě mezi členy AIIC dotazníkové šetření zaměřené na 15 vnitro i vnějškových kritérií a požádala tlumočnický, aby je seřadili podle důležitosti, kterou jim přiřkládají při hodnocení zájemců o členství v asociaci. Předpokládala, že hodnotitel doporučí ke členství jedině tlumočnicka, jehož považuje za špičkového. Výsledky pak hodnotila v tom smyslu, že profesionální tlumočnick bude mít obdobné nároky jako účastník konference, který tlumočení využívá. Toto tvrzení se neseťkalo se souhlasem u jejích kolegů, (např. Kurz či Cartellieri), již mají za to, že chceme-li posoudit očekávání a výsledné hodnocení uživatelů, měli bychom šetření provádět právě mezi nimi.

Proto Kurz v roce 1989 provedla obdobné dotazníkové šetření jako Bühler, a to mezi účastníky lékařské konference. Při tomto výzkumu předložila k hodnocení na čtyřbodové škále následující kritéria:

1. rodilý přízvuk
2. příjemný hlas
3. plynulost projevu
4. logika a koheze promluvy
5. shoda významu s výchozím sdělením
6. úplnost tlumočení

7. správné použití gramatiky
8. správné použití terminologie

Výsledky ukázaly, že požadavky posluchačů na kvalitní tlumočnickou službu se v jistých ohledech rozcházejí s nároky profesionálních tlumočnicků. Konkrétně považovali uživatelé za méně důležité parametry jako příjemný hlas, rodilý přízvuk v cizím jazyce, či dokonce gramatickou správnost. Tyto aspekty přitom respondenti dotazníků Bühler, tedy tlumočníci z AIIC, hodnotili jako důležité.

Podobné závěry vyplynuly i z případové studie provedené Gilem v roce 1990, kde byly hodnoceny obdobné parametry jako ve studii Ingrid Kurz z roku 1989, a z dalších jejích šetření. Stručně lze říci, že uživatelé kladli v první řadě důraz na to, aby produkt měl logickou, kohezní strukturu, a aby jim byla předána smysluplná informace. Pro odborníky z různých oborů bylo také podstatné, aby tlumočnický znal a používal správnou terminologii. Další průzkumy, mezi jejichž autory patří například Moser, Mesa, Kadric a Moser-Mercer, rovněž ukazují na to, že očekávání uživatelů mohou být často odlišná od nároků kladených tlumočnickými.

Výzkumy tohoto typu jsou podstatné zejména proto, že je díky nim možné sestavit určitou sadu kritérií a při hodnocení tlumočnicků, například při náboru do zaměstnání či profesní organizace, jim přikládat odpovídající význam. Je také důležité podotknout, že tyto studie počítají s příjemcem jako s nezanedbatelným aktérem v celém procesu tlumočení, takže nedochází k uzavírání oboru do sebe samého, naopak se počítá s tím, že tlumočení neprobíhá samoúčelně. Základním smyslem tlumočení je zde zprostředkování komunikace mezi uživateli tlumočnických služeb. Dává tedy smysl snažit se požadavky na tlumočnický přizpůsobit očekávání uživatelů.

Jak ale uvádí Pöchhacker (2004), kritici dotazníkových šetření zaměřených na příjemce a jejich očekávání vyjadřují obavu, zda se čistě hypotetické výroky o tom, co podle daného hodnotitele nejvíce ovlivňuje kvalitu tlumočení, skutečně projeví v hodnocení výkonu tak, jak se respondent domnívá. Shlesinger (1997) dodává, že dotazníkové šetření často nemusí mít jasně zadané otázky, na něž by šlo odpovídat jednoznačně, což ilustruje na příkladu kritéria „příjemný hlas“ s tím, že je to velmi neobjektivní parametr, a proto není divu, že se odpovědi jednotlivých respondentů mohou lišit velmi zásadním způsobem.

Možná je tedy žádoucí zjišťovat nejen domnělá kritéria hodnocení tlumočnicků, ale také dojmy příjemců poté, co obdrží konkrétní tlumočnický produkt.

3.2 Hodnocení

V oblasti hodnocení konkrétního výkonu badatelé berou v potaz různé aspekty daného produktu, vesměs opět se zamýšleným příjemcem v centru úvah a výzkumů. Na toto téma byly provedeny případové studie, opět formou dotazníkových šetření. Pöchhacker (2001) zmiňuje například Kurz v oblasti konferenčního tlumočení, případně Garbera a Mauffette-Leenders nebo Mesu v kontextu tlumočení komunitního. Zajímavý aspekt dotazníkových šetření v komunitním tlumočení byl, že dotazníky vyplňovali nejen posluchači, nýbrž tlumočnické hodnotil také subjekt zajišťující tlumočnické služby. Díky tomu bylo možné porovnat různé perspektivy hodnocení.

Další studie, provedená Strongem a Rudserem mezi příjemci tlumočení znakového jazyka, poukázala na omezení tohoto typu hodnocení – výsledky jsou zajímavé, ale inherentně subjektivní a velmi závislé na typu příjemce, takže neumožňují odhalit „realitu“ o tlumočnickém výkonu. Přestože daný příjemce například není příliš citlivý na jazykovou správnost projevu a hodnotí výkon dobře navzdory gramatickým chybám, neznamená to, že projev s gramatickými chybami byl objektivně kvalitní. Příjemce v reálné situaci navíc nemá příležitost objektivně posoudit úplnost informace. Otázkou je, co v tomto kontextu znamená „objektivita“.

3.3 Experimentální a kombinovaný přístup

Jak konstatuje Gile (1998), prosté pozorování v reálné situaci má tu nevýhodu, že je obtížné za reálných podmínek spolehlivě izolovat sledovanou proměnnou, a to zejména pokud je zkoumaný jev nejasně vymezený, jak je tomu právě u hodnocení kvality. Proto je vhodné zapojit do výzkumu kvality také experimentální metody v ne zcela přirozených, zato ovšem lépe kontrolovatelných podmínkách.

Nabízí se tedy přístup, kdy badatel provede nejprve dotazníkové šetření zjišťující očekávání a následně, po vyslechnutí výkonu, zjišťuje skutečné hodnocení. Následně obě sady sebraných dat srovná. Jedna možnost je, že badatel rozdá další sadu dotazníků, tentokrát o hodnocení produktu z různých hledisek. Potom je možné tyto dva výstupy srovnat. Vedle výzkumu pomocí dotazníků však mohou být využity i další metody, jako jsou například hloubkové rozhovory, případně debaty ve skupinách. Tyto metody mohou

badateli umožnit větší vhléd do uvažování příjemců, případně se lze během volnějšího rozhovoru dotknout i dojmů, jež nelze v dotazníku zjistit.

Pöchhacker (2004) upozorňuje také na možnost dozvědět se více o motivaci příjemců tlumočení, což ilustruje na studii Anny-Riity Vuorikoski z roku 1993 provedené kombinovaným přístupem. Finka Vuorikoski pracovala v reálných situacích se studenty simultánního tlumočení, využívala dotazníková šetření i následné telefonické hovory s účastníky. Získala data o očekáváních i hodnocení kvality, z nichž vyplynulo, že uživatelé se z obou úhlů pohledu shodují na důležitosti jasně podaného sdělení, ale rozchází se v předpokladech a hodnoceních spojených s tempem a plynulostí řečového projevu.

V přístupech založených na komplexním pohledu na problematiku badatelé často berou v potaz i okolnosti, za nichž tlumočení probíhá, a jaký dopad to má na proces a produkt. To zdůrazňuje Barbara Moser-Mercer, která ve svém článku (1996) hovoří o výzkumu hodnocení kvality v rozdílných prostředích, např. v terénu, či naopak v kontrolovaných laboratorních podmínkách, a také z různých úhlů pohledu. Vedle uživatele bere v potaz také pohled zaměstnavatele, nebo i učitele tlumočení. A vzhledem k tomu, že, jak jsme zmiňovali, vysoká škola se specializací tlumočení je pro příjemce v ideálním případě také zárukou kvality, je logické, že v rámci vzdělávání tlumočnicků by měl mít standard hodnocení výkonu také určitou strukturu. Zde opět zdůrazňuje význam kontextu, v němž studenti tlumočí, včetně fáze jejich vývoje, a doporučuje vyučujícím zejména systematický přístup k hodnocení.

Komplexní model pro hodnocení kvality vyvinula také Sylvia Kalina, která ve svém pojednání o kvalitě a jejím hodnocení z roku 2002 zahrnuje celou řadu vzájemně interagujících faktorů. Tyto faktory rozděluje do skupin podle fáze procesu tlumočení:

1. Pre-process prerequisites skills and competences contract specifications task definition preparation	3. In-process requirements knowledge and presuppositions conditions of ST presentation target language requirements interactional competence
2. Peri-process conditions number of participants working languages technical equipment booth position team strength, composition working hours, event duration language combinations relay quantity/quality availability of documents information on proceedings	4. Post-process efforts terminological follow-up documentation quality control further training specialisation adaptation to technical progress

Obrázek 1: Faktory relevantní v hodnocení kvality, Sylvia Kalina 2002

Jak je patrné z Obrázku 1, jedná se o model velice podrobný, orientovaný v první řadě na proces a podmínky, za nichž probíhal. Výše uvedené faktory brala Kalina v potaz při sběru dat v terénu, tedy na dvou konferencích, kde se provádělo simultánní tlumočení. Obě akce byly srovnatelné typem, trváním i tlumočenou jazykovou kombinací. Následně je z hlediska svého modelu srovnala. Např. u akce A bylo technické vybavení kvalitnější než u akce B, kde v průběhu tlumočení vyvstaly technické potíže s mikrofony, apod. Dopad na kvalitu produktu neměla při tomto konkrétním výzkumu příležitost porovnat jinak, než ze zběžných komentářů tlumočnicků i účastníků konference, které vesměs odrážely, že výstup na akci A byl pravděpodobně kvalitnější, přestože akce byla pro tlumočníky náročnější z hlediska přípravy než akce B. Tlumočníci však měli ve všech fázích procesu vytvořeny lepší podmínky od zadavatele. Tento model nabízí vůči tradičnějšímu pohledu očima příjemce alternativní pohled na problematiku hodnocení kvality. Sama autorka konstatuje, že aplikovat jej společně s dotazníkovými šetřeními by bylo zajímavé.

Mezi komplexnější přístupy řadí Pöchhacker (2004) také pohled Giuliany Garzone a Andrew Cheonga, kteří oba prováděli průzkumy podobného rázu jako Ángela Collados Aís. To znamená, že porovnali uváděná kritéria hodnocení zjištěná před vyslechnutím tlumočnického výkonu s reálným hodnocením. Vždy manipulovali proměnnou, již posluchačům nespecifikovali, a snažili se ostatní aspekty zachovat beze změny. V obou případech se, stejně jako u Collados Aís, ukázalo, že příjemce sice může považovat fonetické aspekty, jako rodilý přízvuk či suprasegmentálie, za nedůležité, nicméně pokud se v experimentu manipuluje právě s těmito parametry jako s nezávislou proměnnou, příjemci na to reagují. To vede k myšlence, že posluchač pravděpodobně nemá zcela

objektivní pohled na to, jakými aspekty se jeho hodnocení řídí. Kritéria, jež v šetřeních provedených Bühler respondenti hodnotili jako nedůležitá, mají pravděpodobně vyšší dopad na vnímání kvality, než si posluchači připouští.

Ángela Collados Aís se touto diskrepancí mezi očekáváním a výsledným hodnocením zabývá již od roku 1997, a proto ji Pöschhacker označuje za průkopnici v komplexně zaměřeném výzkumu kvality soustředěném na specifický rys řečového projevu.

4 Výzkum Ángely Collados Aís v oblasti hodnocení kvality

Collados Aís se jako badatelka zabývá aspektem hodnocení kvality zejména simultánního tlumočení, a to hlavně na základě neverbálních a suprasegmentálních aspektů projevu tlumočnicka.

V úvodu svých pojednání o tomto typu výzkumu (např. Collados Aís, 1998, 2008) se často odvolává např. na Daniela Gila a upozorňuje na známé problémy související s otázkou hodnocení kvality. Uvádí, že vyplývají z faktu, že ST je relativně novou disciplínou, navíc je poměrně omezený počet badatelů a, jak jsme vysvětlili v předchozí kapitole, definice pojmu „kvalita převodu“ je obecně sporná. Profesionální tlumočníci i učitelé tlumočení se obvykle, byť i jen intuitivně, shodnou ve svém hodnocení konkrétního výkonu, takže je možné určitá kritéria vymezit, a to nejlépe na základě role tlumočnicka jako aktivního účastníka komunikační situace. Zanedbat nelze ovšem ani příjemce tlumočení/uživatele a, jak již bylo zmíněno, důležitý přínos Collados Aís tkví v tom, že opakovaně ukázala, že očekávání a následné hodnocení výkonu nemusí nutně korelovat. Proto fakticky i jazykově správný převod nemusí být automaticky považován za vysoce kvalitní, což poukazuje na určitou subjektivitu, ale zejména na vliv faktorů, který si sám hodnotitel nepřipouští na vědomé úrovni. Počítá také s tím, co odhalily již první studie, například Bühler a Kurz, a sice že zjišťujeme hodnocení či očekávání u stejného kritéria, může to vést k různým výsledkům podle hodnotitele.

Konstatuje, že je například pravděpodobné, že očekávání se budou lišit u odborníka na tlumočenou problematiku a u lingvisty, který se nespécializuje na dané téma, avšak bude pravděpodobně očekávat jazykovou správnost projevu. Trvá proto na tom, že ve výzkumu kvality je třeba předpoklady a očekávání jasně oddělit od výsledného hodnocení. Také podotýká, že je třeba ve výzkumu hodnocení kvality homogenizovat používané dotazníky a metody, aby jednotlivé výzkumy vycházely ze srovnatelného rámce.

Collados Aís se ve svém výzkumu zaměřuje na neverbální aspekty hlasu, tedy suprasegmentálie, a to zejména z hlediska produktu, nikoli z pohledu fonace, artikulace, či jiných fyziologických procesů spojených s řečí. Hlasový projev lze zkoumat z řady různých úhlů, ale Collados Aís se soustředí na komunikativní aspekt. Jedním z problémů

v této oblasti výzkumu je, že se jí v oblasti tlumočení dosud nevěnovalo mnoho studií, navzdory tomu, že při simultánním tlumočení se do hlasového projevu soustředí veškeré přenášené informace, jak verbální, tak neverbální – jednoduše proto, že tlumočnick není vidět a obvykle tedy nemá možnost komunikovat například gesty či mimikou. Collados Aís uvádí, že o hlasovém projevu u většiny autorů najdeme krátkou zmínku, například v tom smyslu, že příjemný hlas jistě představuje pro tlumočnicka výhodu, tlumočnick by neměl hovořit monotónně, případně že tlumočnick s příjemným hlasem je přesvědčivější. To vše považuje autorka za poměrně obecná konstatování a ve srovnání s ostatními aspekty tlumočení považuje otázku hlasového projevu a NVK za zanedbávanou, často zařazovanou do dodatečné kategorie „co je ještě vhodné mít na paměti“ (Cf. Shlesinger, 1997). Z toho vyplývá motivace Collados Aís ve výzkumu hlasového projevu. Konkrétní experimenty, jež prováděla a popisuje ve svých textech, se pak týkají hodnocení kvality v závislosti na variabilitě intonace (pohybů základní frekvence³ hlasu, rytmu a pauz). V následujících podkapitolách popíšeme vybrané texty věnované tomuto tématu.

Jak sama autorka připouští, tato oblast je pro badatele podobně nejednoznačná jako celé téma kvality, protože ani z fonetického či neurofonetického hlediska nebylo nikdy konkluzivně vyzkoumáno, jak přesně se emoce projevují při řečové produkci, existují jen obecné ukazatele o korelaci mezi základní frekvencí a určitým rámcem pozitivních nebo negativních emocí a řada různých, často velice složitých, modelů pro popis a nápodobu emotivní intonace (Cf. Roach, 2000). Navíc otázka intonace je sama o sobě poměrně složitá a figuruje zde řada různých akustických parametrů, jež lze sice změřit, nicméně působí společně a velmi komplexně, rozdílně v různých jazycích. Krátký přehled výzev při hodnocení intonace uvádíme níže z pohledu Collados Aís (1998).

4.1 Hodnocení kvality v simultánním tlumočení – význam neverbální komunikace

Nejrozsáhlejší text Ángely Collados Aís věnovaný výzkumu kvality tlumočení z hlediska intonace je kniha z roku 1998 s názvem *Evaluación de la calidad en interpretación simultánea: La importancia de la comunicación no verbal* (Hodnocení

---

³ Základní frekvence hlasu tak, jak se tvoří v hlasivkách, tedy bez modifikací v nadhrtanových dutinách. Označujeme ji také f_0 . Tato složka intonace se obvykle nazývá melodie. (Palková, 1994)

kvality v simultánním tlumočení – význam neverbální komunikace), jež přímo navázala na její nepublikovanou doktorandskou dizertaci z roku 1997. Úryvek z této knihy, přeložený do angličtiny, nalezneme i v Pöchhackerově sborníku článků o teorii tlumočení z roku 2002. Na experimentu, který popisuje v této publikaci, se zakládají její pozdější studie. Proto knize věnujeme v této části naši práci nejvíce prostoru.

4.1.1 Východiska výzkumu

V úvodu autorka popisuje vývoj svého výzkumu a postupné vymezování vlastního zaměření na intonaci jako parametr ST a důvody, kvůli nimž si zvolila právě tento aspekt hodnocení z celé řady jiných možných pohledů. Mezi hlavní zdroje motivace patří zejména následující faktory:

- A. Monotónní intonace se neobjevuje jen u studentů, ale i u profesionálních tlumočnicků.
- B. Z psychologických výzkumů autorka věděla, že z intonace si příjemce vyvodí určitý postoj mluvčího, a u intonace monotónní jsou tyto asociace spíše negativní.
- C. Jedná se o snadno manipulovatelnou proměnnou.
- D. Je to nedostatečně prozkoumaný parametr v oblasti výzkumu kvality ST.

Konkrétní zaměření pak autorka vztáhla k přenosu informací z výchozí promluvy přes tlumočnicka k příjemci neverbální cestou. Smyslem správného převodu těchto informací je podle autorky nepřidávat, případně zmírňovat negativní neverbální informace. K tomu dále přidává východisko, že tlumočnick je jednoznačně vždy aktivním účastníkem komunikace a představa o jeho neutralitě je spíše ideálem než reálnou možností. Do dané situace vždy zasahuje jeho osobnost. Navíc autorka považuje za podstatné, aby neverbální složka odpovídala verbální, tedy pokud tlumočnick například předává sdělení slovy vyjadřujícími nadšení, měl by také znít nadšeně.

Právě přenášení emocionálních signálů skrze NVK hlasovými prostředky věnuje Collados Aís poměrně rozsáhlou pasáž. Zdůrazňuje, že kromě toho, že mluvčí může tímto způsobem předat příjemci informaci o vlastním rozpoložení, má možnost i navodit u svých posluchačů určitou odezvu. Celou problematiku podepírá poznatky zejména z oblasti psychologie a fonetiky. Hlavní rysy, kterými ilustruje složitost problematiky neverbálních hlasových projevů, jsou:

- vysoká variabilita způsobu vyjádření emocí mezi jedinci i u jedné konkrétní osoby
- nejasnost konkrétních parametrů, jimiž vyjadřujeme emoce: přestože je dokážeme detekovat alespoň na základní úrovni abstrakce poměrně jednoznačně, s absolutní jistotou o nich hovořit nemůžeme. Většina výzkumů ale ukazuje k důležitosti průběhu základního tónu.
- problém výzkumu v laboratorních podmínkách: použití herců je extrémně nepřesné, protože není jisté, že emoce simulují přesně, včetně vokálních parametrů; evokovat a následně nahrávat skutečné, spontánní projevy emocí u subjektů je spojeno s etickými otázkami

„Monotónní intonaci“ autorka definuje jako malou variabilitu ve změnách f_0 , ale i doprovodné jevy, jako je nízká hlasitost, pomalé tempo projevu a projev spíše na hlubších úrovních hlasového rozsahu.

4.1.2 Cíle a metody empirického výzkumu

Collados Aís udává, že závěry, k nimž došly předchozí studie provedené v oblasti kvality, ji zaujaly zejména z toho hlediska, že jejich výsledky naznačovaly, že tlumočníci mají sami na sebe vyšší nároky, než mluvčí, a to zejména v oblasti jazykových kompetencí. Zároveň chtěla ověřit, zda jsou skutečně nároky na kritéria související s hlasovým projevem tak nedůležitá, jak se zdálo z prací Kurz a Bühler.

Ve fázi zjišťování nároků na kvalitu ST si vymezila následující cíle:

- 1) Zjistit očekávání uživatelů.
- 2) Zjistit očekávání profesionálních tlumočnicků, a to jak z pozice příjemce, tak vysílatele.
- 3) Potvrdit či vyvrátit první hypotézu: obě skupiny zaregistrují, že intonace je monotónní.
- 4) Potvrdit či vyvrátit druhou hypotézu: monotónní intonace bude mít negativní dopad na hodnocení kvality u obou skupin.
- 5) Potvrdit či vyvrátit třetí hypotézu: kvůli monotónní intonaci budou obě skupiny negativně hodnotit další subjektivní parametry, například důvěryhodnost tlumočnicka.
- 6) Zjistit dopad monotónního tlumočení na hodnocení výchozího projevu.

- 7) Potvrdit či vyvrátit čtvrtou hypotézu: ani jedna ze skupin nezaznamená určité, záměrně zařazené nedostatky v parametru „správný přenos obsahu“.
- 8) Potvrdit či vyvrátit pátou hypotézu: pokud skupiny nezaznamenají nedostatky obsahu, nebude to mít dopad na celkové hodnocení kvality ani u jedné skupiny.
- 9) Srovnat očekávání i výsledná hodnocení u obou skupin.

Autorka věnovala náležitou pozornost výběru subjektů tak, aby odpovídaly jejímu návrhu experimentu. U uživatelů bylo podmínkou, aby měli alespoň nějakou zkušenost s využíváním tlumočnických služeb a měli proto jistou představu, jak tlumočení běžně zní a probíhá. Aby byla skupina homogenní, mezi uživatele nakonec zařadila odborníky na právo, kteří se specializovali na podobnou oblast. Zařazení byli i uživatelé, kteří rozuměli výchozímu jazyku projevu, tedy němčině, protože v reálné situaci se příjemce ovládající tlumočený jazyk může vyskytnout. Skupina uživatelů čítala 42 členů. U tlumočnicků existoval požadavek, aby byli skutečně profesionální, zkušení, a jejich úsudek byl ve výsledku spolehlivý, měl vypovídající informační hodnotu a výsledek byl srovnatelný se závěry např. Bühler nebo Kurz. V zájmu homogenity tlumočníci pocházeli z jednoho regionu a v kombinaci měli pouze španělštinu A/B a „velké“ jazyky, tedy angličtinu nebo francouzštinu. Tlumočníci s němčinou v kombinaci z granadského regionu nebyli zařazení, protože se jich většina podílela na přípravě experimentu. Skupina tlumočnicků čítala 15 členů.

Aby se mohli účastníci zapojit do experimentu dle vlastních časových možností, hodnotili audiovizuální záznam projevu i tlumočení v laboratorních podmínkách. Pořízeny byly tři videonahrávky tlumočení téhož projevu – č. 1 přetlumočení s monotónní intonací a bezchybným převedením smyslu, č. 2 s živou intonací a záměrnými chybami v převedení smyslu, č. 3 s živou intonací a bezchybným převodem smyslu. Všichni účastníci experimentu byli rozděleni do tří menších skupin, z nichž každá hodnotila jednu z verzí.

Tlumočený projev pocházel z oblasti práva, konkrétně se týkal financování německých politických stran. Jednalo se o text pocházející z reálné konference, zkrácený na přiměřenou délku deseti minut. Mluví odpovídal nejčastějším charakteristikám na kongresech právníků, byl to odborník, muž ve středním věku. Nahrávka projevu byla namluvena spíše monotónně. Nahrávka tlumočení byla pořízena s pomocí skutečné tlumočnice, v té době jedné z nejnadanějších studentek tlumočnictví na granadské

univerzitě, nikoli herečky bez příslušných zkušeností. Manipulace intonací byla provedena tak, že profesionální psycholožka uvedla tlumočnicki do utlumeného stavu, takže intonace byla plochá přirozeně, případně naopak do stavu zvýšené pozornosti a zaujetí. Tlumočnice měla k dispozici dvě verze připraveného zápisu textu k tlumočení (překlad upravený tak, aby při čtení zněl skutečně oralizovaně a věrohodně), aby nemohlo dojít k individuálním a nekontrolovatelným chybám. Nedostatky v přenosu obsahu byly tedy zakomponovány přesně a záměrně. Jednalo se o vynechané, přidané i nepřesně interpretované informace.

4.1.3 Série studií na připraveném materiálu

Před začátkem hlavního experimentu proběhlo několik kontrolních hodnocení, aby bylo jisté, že nahrávky splňují zamýšlené charakteristiky.

V první předběžné studii měla skupina 60 studentů psychologie autorům experimentu potvrdit jejich osobní dojem, že nahrávky odpovídají představám o monotónní či živé intonaci. Pomocí dotazníkového šetření hodnotili parametry související s intonací – tempo, hlasitost, melodičnost, tedy variabilitu f_0 , a celkový dojem. Každý z parametrů byl hodnocen na pětibodové škále, např. u tempa velmi pomalé – pomalé – střední – rychlé – velmi rychlé. Hodnocen byl i dojem příjemného hlasu. Zajímavé je, že tento velice subjektivní parametr koreloval v hodnocení s monotónností – čím vyšší variabilita, tím lépe byl hlas hodnocen.

Ve druhé předběžné studii byla provedena akustická analýza pomocí programu VisiPitch. Měřena byla variabilita f_0 v Hz a energie (intenzita zvuku) v dB. Výsledky opět potvrdily, že nahrávky splňují požadavky.

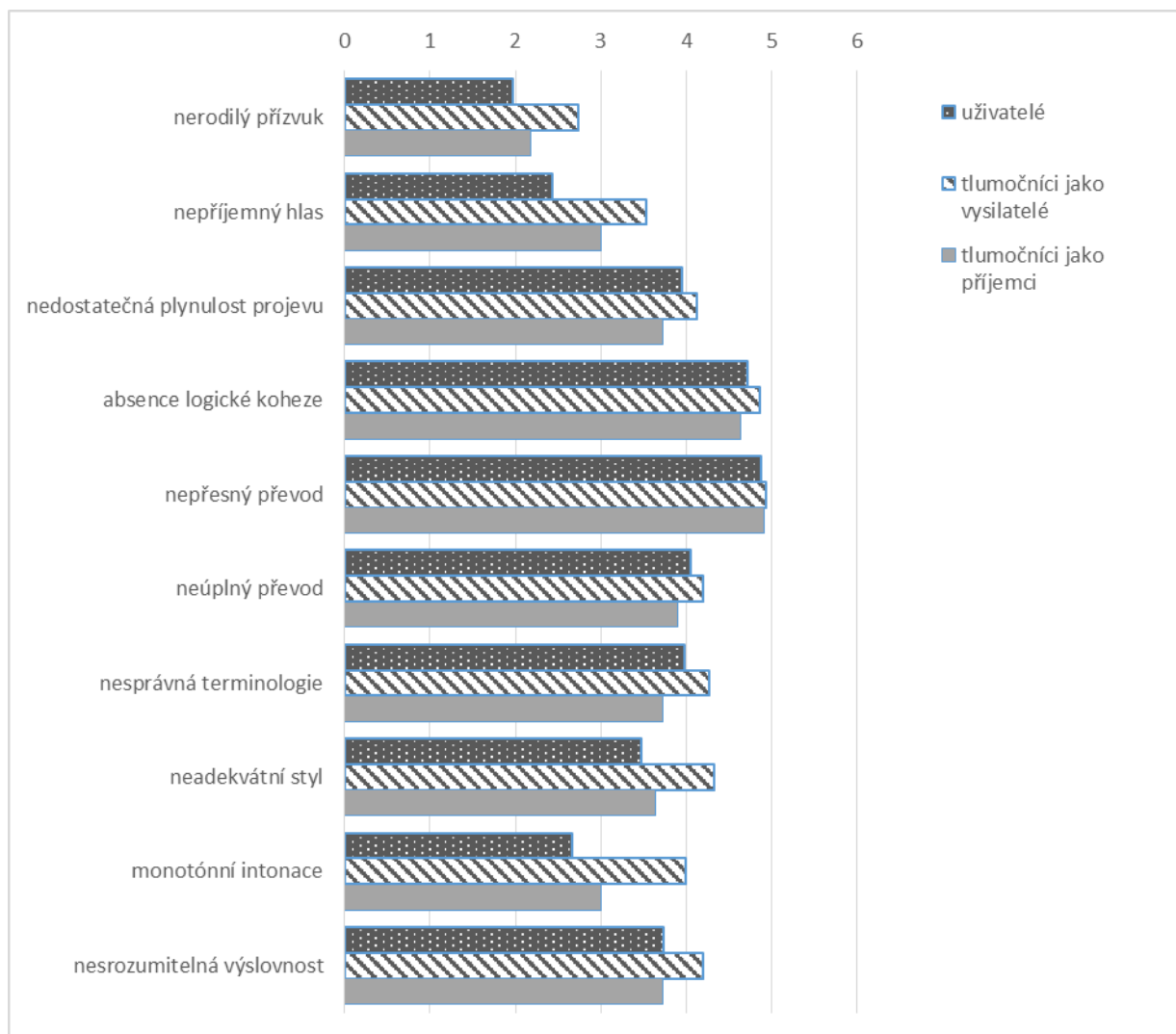
Hlas tlumočnice hodnotila také skupina 72 studentů překladatelství a tlumočnictví. Smyslem zde bylo se ujistit o tom, že experiment je dobře postaven, u cílové skupiny příjemců, která má vhodné kvalifikace k takovému hodnocení, ale zároveň to bylo pro samotné studenty poučné z hlediska jejich přípravy na výkon povolání. Předpoklady badatelů se potvrdily i v tomto průzkumu.

V následující fázi se již sbíraly údaje o očekáváních skupin subjektů v hlavním experimentu. Tato část měla zodpovědět výzkumné otázky ve výše popsanych cílech č. 1, 2 a částečně i 9.

Očekávání u uživatelů i tlumočnicků byla zjišťována dotazníkovým šetřením s pětibodovou škálou, kde 5 bylo nejvyšší hodnocení, podle vnímaného vlivu daného parametru na výslednou kvalitu. Dotazníky byly vypracovány podle modelu použitého Bühler v roce 1986 a zahrnovaly deset parametrů:

1. nerodilý přízvuk
2. nepříjemný hlas
3. nedostatečná plynulost projevu
4. absence logické koheze
5. nepřesný převod
6. neúplný převod
7. nesprávná terminologie
8. neadekvátní styl
9. monotónní intonace
10. nesrozumitelná výslovnost

Tlumočníci měli hodnotit dvakrát, a to z hlediska sebe jako příjemců a následně jako vysílatelů. Tlumočnick totiž může být příjemcem například v situaci, kdy tlumočí přes tzv. relay. Srovnání mezi očekáváními ilustruje Collados Aís v následujícím grafu.

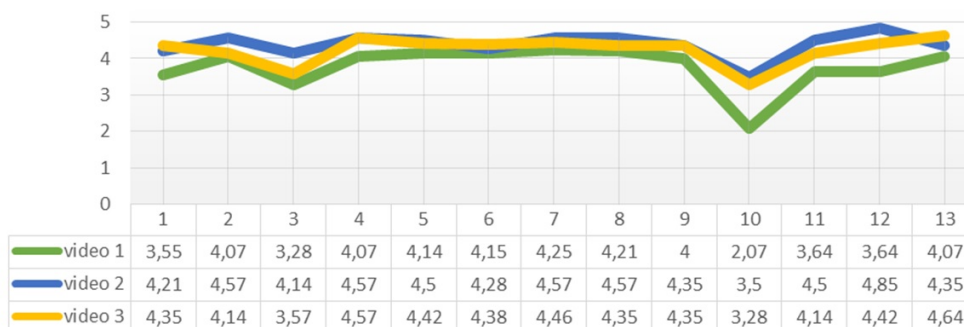
Graf 1: Srovnání očekávání podle kategorií (Collados Aís, 1998: 154, 161)

Podle těchto výsledků lze tvrdit, že tlumočníci, ať už v jakékoli roli, přikládají jednotlivým parametrům stejné pořadí důležitosti jako uživatelé, což se shoduje se závěry Bühler a Kurz. V určitých ohledech však mají tlumočníci vyšší očekávání než příjemci, a to zejména hodnotí-li v roli vysílatele. Tlumočníci na sebe při výkonu profese tedy pravděpodobně kladou přísné nároky, ať už z jakéhokoli důvodu.

Další fáze experimentu již spočívala přímo v poslechu a hodnocení manipulovaných výkonů tlumočnice po jednotlivých skupinách. V této části byly relevantní výzkumné otázky 3 až 8. Uživatelé, kteří v předchozí fázi uvedli svoje nároky na kvalitu, nyní dostali další sadu dotazníků s deseti otázkami zaměřenými na stejná kritéria, ale formulovanými odlišným způsobem, a čtyřmi dodatečnými otázkami na celkové hodnocení kvality, dojem profesionality a důvěryhodnosti a hodnocení výchozího

projevu. Poslední položka byla zahrnuta pro případ, že by si posluchač (pravděpodobně spíše tlumočník) zdůvodnil nedostatky v tlumočení tím, že k omylu došlo na straně řečníka. Hodnocení se realizovalo na pětibodové škále, kde 1 bod je nejhorší.

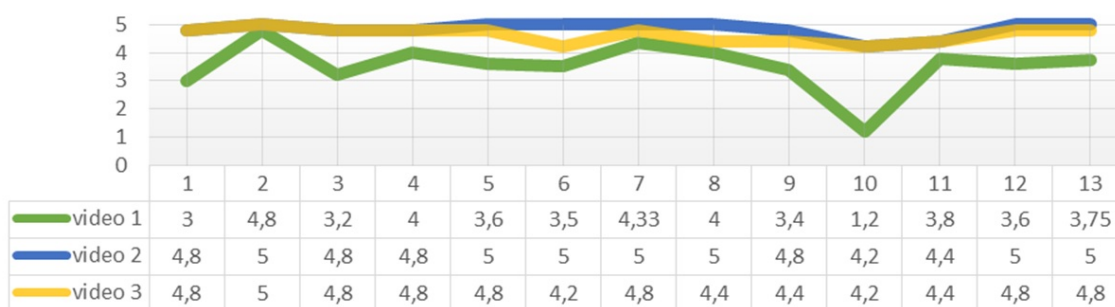
Výsledky hodnocení mezi uživateli ilustruje následující graf:

1: celkové hodnocení ST	8: terminologie
2: rodilý přízvuk	9: styl
3: příjemný hlas	10: intonace
4: plynulost	11: výslovnost
5: logická koheze	12: dojem profesionality
6: správný převod smyslu	13: dojem důvěryhodnosti
7: úplnost převodu	

Graf 2: Průměrné hodnocení kategorií – uživatelé (Collados Aís, 1998: 186)

Výsledky hodnocení mezi tlumočníky zobrazuje následující graf:

1: celkové hodnocení ST	8: terminologie
2: rodilý přízvuk	9: styl
3: příjemný hlas	10: intonace
4: plynulost	11: výslovnost
5: logická koheze	12: dojem profesionality
6: správný převod smyslu	13: dojem důvěryhodnosti
7: úplnost převodu	

Graf 3: Průměrné hodnocení kategorií – tlumočníci (Collados Aís, 1998: 209)

První fakt, který je třeba vyzdvihnout je, že monotónní intonace měla dopad na hodnocení u obou skupin příjemců. To je patrné z toho, že jak odborníci z jiného oboru, tak profesionální tlumočníci hodnotili video č. 1 zcela nejhůře ve všech ohledech, přestože bylo obsahově identické s videem č. 3. Ve srovnání s ostatními parametry přitom shodně uvedli, že intonaci považují za méně důležitou, oproti například nepřesnému či neúplnému převodu. Skupina právníků se nechala intonací ovlivnit o něco méně, což odpovídá předpokladu, že tento faktor nepovažují za tak zásadní jako tlumočníci. Zdá se navíc, že nepřesný převod nereflektuje v dotaznících ani jedna skupina.

Z hodnocení výchozího projevu vyplynulo, že posluchači si připadají schopni se k předanému obsahu vyjádřit a základní smysl tlumočení byl tedy naplněn.

K jednotlivým výzkumným cílům se Collados Aís vyjadřuje následujícím způsobem:

Ad 1 (očekávání uživatelů): Výsledky se shodují se závěry obdobných empirických prací.

Ad 2 (očekávání tlumočnicků v různých rolích): Výsledky se shodují s obdobnými pracemi, srovnávat tlumočnický jako příjemce a vysilatele je užitečné.

Ad 3 (detekce monotónní intonace): Z hodnocení vyplývá, že všichni příjemci jsou schopni si ploché intonace povšimnout.

Ad 4 (negativní dopad monotónní intonace): S monotónní intonací a při nepozměněných ostatních parametrech bylo celkové hodnocení horší.

Ad 5 (negativní dopad monotónní intonace na subjektivní parametry): Důvěryhodnost i profesionalita se příjemcům skutečně jevily nižší při monotónní intonaci.

Ad 6 (hodnocení výchozího projevu při monotónní intonaci): Hodnocení je nezávislé, příjemci patrně očekávají, že tlumočnický projev vylepší navzdory monotónnosti v originále.

Ad 7 (detekce nedostatků v převodu obsahu): Příjemci uměle vložené nedostatky nezaznamenali. Video s chybami v obsahu bylo dokonce co do obsahu hodnoceno

tlumočníky nejlépe ze všech. Nedostatky však nikdy nebyly přímo proti smyslu původní promluvy. Závěry proto nelze dělat příliš ostře.

Ad 8 (není-li zaznamenán nedostatek v obsahu, nesníží se hodnocení): Tato hypotéza se potvrdila.

Ad 9 (odlišná očekávání a hodnocení u tlumočnicků a uživatelů): Vyskytly se shody, například pořadí priorit v nárocích, i rozdíly, zejména v přisnlosti hodnocení.

V této nejranější a zároveň zatím nejrozsáhlejší studii o vlivu monotónní intonace na hodnocení kvality se Collados Aís potvrdila většina předpokladů. Závěrem podotýká, že výzkum je třeba replikovat a, pokud možno, rozšířit počet subjektů, aby byly výsledky více vypovídající.

4.1.4 Komentář

Tato studie je dle našeho názoru velmi významná zejména tím, že jasně ukazuje, že posluchači nemají vždy objektivní pohled na to, proč udělují pozitivní či negativní hodnocení. Pravděpodobně to znamená, že působení tlumočnicka na emoce příjemce má větší význam, než se obecně předpokládá. Stejně tak se zdá, že uživatelé často hodnotí spíše „instinktivně“ než na základě jasně podložené úvahy.

Experiment byl zjevně navržený velmi důkladně, včetně pilotních testů před samotným provedením, nicméně stále zůstává několik pochybností.

Laboratorní podmínky jsou, jak uvádíme výše, vhodnější pro experimenty, při nichž chceme izolovat jednu specifickou proměnnou a obecně kontrolovat celý průběh. Nabízí se ale otázka, zda experiment, při němž tlumočnice čte předem připravený text, jakkoli věrohodně, spolehlivě zachycuje všechny proměnné, jež mohou nastat při reálném výkonu.

Souhlasíme s tím, že experiment je sice extrémně důsledně navržen a popsán, ale subjektů je opravdu nízký počet, zejména ve skupině tlumočnicků, a pokus je třeba replikovat. Na druhou stranu je třeba poznamenat, že okolnosti, za nichž byly subjekty vybírány (řada tlumočnicků se nemohla experimentu účastnit, protože se podíleli na přípravě), pravděpodobně neumožnily autorce počet subjektů výrazně navýšit. Kromě toho vzhledem k vysoké variabilitě přízvuků rodilých mluvčích španělštiny dává smysl, aby byli raději jen z jedné geografické oblasti. Rozdílný přízvuk by mohl působit jako nežádoucí proměnná a mohl by mít nepříznivý vliv na hodnocení. V českém prostředí si ostatně také

lze povšimnout, že například tlumočnicka s moravským přízvukem bude posluchač z Prahy s největší pravděpodobností hodnotit nepříznivě a platí to i naopak.

Kategorie (ne)rodilého přízvuku se sice původně objevovala v dotaznících od Bühler a předpokládáme, že to je důvod, proč byl tento parametr zařazen. Tlumočnice ale hovořila španělsky a pocházela ze stejné oblasti jako její posluchači. Máme za to, že Bühler tuto položku zařadila kvůli tzv. retour tlumočení, nicméně v případě pokusu Collados Aís se domníváme, že není dobře odůvodněná. Respondent si totiž otázku mohl interpretovat řadou různých způsobů, například zda tlumočnice vyslovuje dostatečně precizně, ale také zda má „tlumočnickou“ či přirozenou intonaci. Vzhledem k tomu, že respondenti neměli informace o tom, čeho se experiment týká, máme za to, že otázka je spíše matoucí.

4.2 Dopad monotónní intonace na uchování informací

Článek *Efectos de la entonación monótona sobre la recuperación de la información en receptores de interpretación simultánea* (Dopad monotónní intonace na uchování informací u příjemců simultánního tlumočení), který Collados Aís publikovala v roce 2001, se týká výzkumu z roku 1998 popsaného v předchozím oddíle této práce.

Pohled, který uplatňuje v tomto textu, se však týká odpovědí respondentů na 14 otázek, z nichž jedna byla otevřená, a zbylé měly tři možné odpovědi. Otázky se týkaly obsahu desetiminutového projevu, jenž respondenti právě slyšeli, a vztahovaly se ke všem jeho částem. Všechny otázky byly položeny co možná nejvíc jednoznačně a braly v potaz rozdíly v obsahu tlumočení ve videích 1, 3 a oproti tomu 2, kam byly vpraveny určité posuny a některé informace scházely. Autorka subjekty předem neinformovala, že budou vyplňovat také dotazník, který má ověřit uchování informací, aby se vyloučil faktor vyšší snahy o pozornost u projevu, jenž by bylo jinak obtížné sledovat.

Skupinu právníků a skupinu tlumočnicků Collados Aís rozdělila v neparametrickém testu do dvou částí podle počtu správných odpovědí, tedy 0 až 6 správně a 7 až 13 správně a srovnala početnosti těchto skupin u jednotlivých videí. Mezi právníky byla skupina „úspěšnějších“ nejpočetnější u videa č. 2 (71,42 %) a skupina s 0–6 správnými odpověďmi byla největší u videa č. 1 (64,28 %). Mezi tlumočníky byly výsledky obdobné s tím, že u videa 2 mělo 7–13 správných odpovědí celkem 60 % respondentů a u videa č. 1 mělo 0 až

6 odpovědí správně 80 %. I u videa č. 3 však byla úspěšnost vyšší než u monotónně tlumočeného projevu ve videu číslo 1.

Je třeba podotknout, že výsledky zde nejsou statisticky významné. Je však i přesto patrná jistá tendence k lepšímu uchování informací, pokud jsou předány s živou intonací.

4.3 Dopady jednotlivých parametrů na kvalitu

V roce 2007 vyšla v rámci projektu ECIS kolektivní monografie o parametrech hodnocení tlumočení s názvem *La evaluación de la calidad en interpretación simultánea: parámetros de incidencia* (Hodnocení kvality v simultánním tlumočení: parametry ovlivňující hodnocení), do níž Ángela Collados Aís přispěla další studií o parametru intonace, a který také editovala. Na editaci této publikace se podílely také Elisabeth Stévaux, Olalla García Bercea a Esperanza Macarena Pradas Macías.

Mezi parametry zkoumané v této publikaci patří vedle intonace také dalších deset aspektů, jež se tradičně hodnotí, tedy například správnost a úplnost převodu, terminologie, styl atd. Články od jednotlivých badatelů zapojených do projektu popisují výzkumy zaměřené na specifický parametr, které probíhaly podle jednotného vzorce. Collados Aís k této publikaci napsala úvod do problematiky i závěrečné zhodnocení vyzkoumaných jevů.

4.3.1 Východiska výzkumu

Smyslem publikace je přiblížit čtenářům specifika jednotlivých aspektů kvality tlumočení, a to přehledným způsobem. Proto všechny experimenty probíhaly podle stejného modelu. Cílem bylo získat a analyzovat očekávání uživatelů různých odborností a srovnat je s výsledným hodnocením poté, co výzkumník manipuloval s daným parametrem.

Společná výchozí hypotéza pro všechny provedené experimenty byla, že nároky uživatelů popsané před vyslechnutím tlumočení se nemusí nutně odrážet v následném hodnocení kvality. Vliv by tak mohly mít spíše formální než obsahové aspekty výkonu.

U experimentu Collados Aís se opět jednalo o otázku monotónní intonace a jejího dopadu na výsledné hodnocení daného výkonu.

Každý z článků o daném parametru obsahuje úvod do problematiky, kde se badatelé zaměřují na „svůj“ aspekt v historickém kontextu, takže nejde jen o všeobecné pojednání o kvalitě, ale o velmi specifický popis vývoje v dané otázce.

4.3.2 Metody

Model pro všech jedenáct experimentů, jež probíhaly tři roky, zahrnoval tři studie – první se týkala výzkumu očekávání uživatelů ve všech jedenácti parametrech, druhá zjišťovala uchopení jednotlivých konceptů a kontextu, třetí zkoumala dopad konkrétního parametru na hodnocení. Každá ze studií měla danou vlastní metodiku výzkumu.

V první studii, zaměřené na očekávání, bylo hlavním cílem získat co největší objem dat o předpokladech a očekáváních uživatelů a navázat tak na již provedené empirické práce, ale také ověřit, že experiment probíhá za homogenních podmínek vzhledem k existujícím studiím a vzhledem k ostatním skupinám v rámci tohoto velkého projektu.

Subjekty v této fázi obdržely dotazník, kde měly na pětibodové Likertově škále uvést, nakolik je pro ně důležitý každý z jedenácti faktorů v tlumočení. Celkem se výzkumu účastnilo 197 vyučujících ze čtyř španělských univerzit, z různých oborů. Podmínkou bylo, aby měli účastníci předchozí zkušenost s využíváním tlumočnických služeb, zejména pak ST. Subjekty badatelé rozdělili do skupinek ke každému parametru. Konkrétně experimentu o intonaci, který vedla Collados Aís, bylo přiřazeno 14 subjektů ze dvou univerzit.

Druhá studie měla za cíl upřesnit, jak uživatelé chápou jednotlivé parametry, neboť často nejsou jasně vymezené, přinejmenším v obecném povědomí – dobrým příkladem tohoto problému je dle našeho názoru styl. Tato část experimentu byla provedena na jiné skupině subjektů, kteří však spadali do podobné skupiny jako respondenti v první a třetí fázi. Jednalo se o 32 vyučujících z Právnické fakulty Univerzity v Las Palmas de Gran Canaria.

Ve studii účastníci vyplňovali dotazník, kde vlastními slovy definovali jednotlivé parametry a hodnotili, do jaké míry byl manipulován pokusný materiál použitý ve třetí fázi.

Třetí fáze zahrnovala poslech manipulovaných a kontrolních nahrávek v laboratorních podmínkách. Collados Aís zmiňuje, že tato metoda má svoje nedostatky, neboť nepostihne všechny okolnosti, jež mohou nastat v reálné situaci, ale vysvětluje, že zkoumaný fenomén je možné izolovat jedině v uměle nastaveném prostředí.

Celkem vzniklo dvanáct videí – pro každý zkoumaný parametr jedno pokusné, manipulované, a jedno kontrolní, které mělo být co nejlíže ideální kvalitě. Jednalo se o videa shodného původního německého projevu, do nichž bylo vloženo ST do španělštiny, a každý ze subjektů hodnotil vždy jen jedno, aby nebyl ovlivněn druhou verzí. Všechny

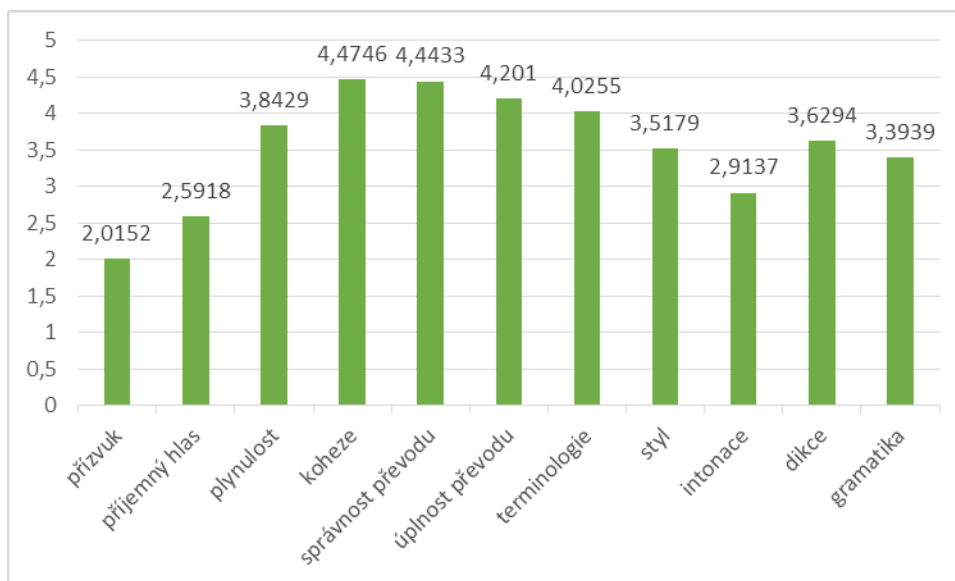
nahrávky pocházely od jedné tlumočnice, aby skutečně došlo ke změně pouze v jednom parametru. Manipulace parametry byly provedeny vždy způsobem, který badatelé považovali za nejvhodnější pro daný účel. U verbálních parametrů bylo tlumočnici možné jednoduše zanést změny do transkriptu tlumočení, který četla, ale u neverbálních bylo třeba ji instruovat, jak danou změnu zanést. To znamená, že u parametru intonace byla tlumočnice uvedena do utlumeného stavu (viz 4.1.2), u parametru příjemný hlas mluvila záměrně nazalizovaně, u nahrávky zkoumající rodilý přízvuk dostala instrukce, jaké fonetické změny má provést, aby napodobila německý přízvuk ve španělštině, u dikce hovořila s nepřesnou artikulací, u plynulosti dělala dlouhé pauzy, řadu oprav a falešných začátků. Všechna videa prošla pilotními testy, některá (příjemný hlas, styl, koheze, dikce) dokonce dvakrát.

Subjekty pak hodnotily dané video v dotaznících s Likertovou škálou, které obsahovaly kromě jedenácti hodnocených parametrů také dotaz na celkové hodnocení a dojem profesionality a důvěryhodnosti, který tlumočnice vzbuzovala.

4.3.3 Celkové zhodnocení výzkumu

Za hlavní problém celého výzkumu pokládá autorka obtížnou srovnatelnost mezi jednotlivými parametry, která vyplývá zejména z toho, že žádný z nich nemá jednoznačnou definici a kromě toho mají některé i vlastní intraparametry, jež společně ovlivňují výsledek. Neexistují stupnice intenzity aplikovatelné na všechny parametry zároveň ani na každý zvlášť. Při manipulaci jedním z parametrů navíc vyvstala zásadní otázka, jak zajistit, že parametr bude pozměněn do stejné míry. Collados Aís konstatuje, že je důležité tento typ výzkumu replikovat, neboť jednotlivé skupiny hodnotitelů byly spíše malé, což může vést k vysoké variabilitě výsledků.

Pokud jde o první studii, která zkoumala význam vlivu jednotlivých parametrů, který očekávají hodnotitelé před vyslechnutím nahrávky. Této části se účastnilo všech 197 subjektů a výsledky jsou proto nejspolehlivější ze všech. Sloupce v tomto grafu ukazují průměrné bodování 1 až 5 pro každý z hodnocených parametrů dle důležitosti.

Graf 4: Srovnání očekávání (Collados Aís, 2007: 166)

Výsledky jsou srovnatelné se studii provedenými na toto téma v minulosti. Seřadíme-li parametry sestupně podle průměru, který při hodnocení získaly, a tedy podle významu, který jim respondenti přiřkládají, můžeme si povšimnout, že parametry tvoří čtyři poměrně jasně vymezené skupiny podle významu, který respondenti očekávají: 1 – správný převod a logická koheze, 2 – úplný převod, terminologie a plynulost, 3 – dikce, styl a gramatika, 4 – intonace, příjemný hlas a přízvuk. Správný převod a koheze jsou podle hodnotitelů nejdůležitější, intonace, příjemný hlas a přízvuk naopak získaly průměr nejnižší. Zajímavé je, že i v jiných výzkumech obvykle bývají na prvním a posledním místě stejné položky.

Ve druhé studii, kde měly subjekty vlastními slovy definovat koncepty a ukázat vlastní chápání parametrů, se potvrdila hypotéza, že ne všechny parametry jsou pro příjemce stejně snadno uchopitelné. U otázek, jako je intonace nebo přízvuk, se uživatelům podařilo přijít s definicí, která se více méně shoduje s pohledem odborníků na dané téma. Na druhou stranu, koncepty jako gramatická správnost nebo dikce jsou pro uživatele obtížně definovatelné a z některých odpovědí vyplývá, že i těžko pochopitelné.

U třetí studie, tedy hodnocení manipulované a kontrolní nahrávky, vyvstaly největší rozdíly v hodnocení u manipulovaných parametrů přízvuk, intonace, plynulost a terminologie (hodnocení konkrétního parametru). Co se týče celkového hodnocení výkonu, největší rozdíly mezi testovací a kontrolní nahrávkou byly zjištěny u výzkumů o přízvuku, dikce a plynulosti. Collados Aís se domnívá, že to v zásadě potvrzuje, že neverbální aspekty mají velkou váhu při hodnocení kvality tlumočení.

Kromě toho se pozastavuje nad tím, že hodnotitelé nezpochybňují vlastní schopnost vyhodnotit parametry jako správnost či úplnost převodu, když jim není přístupné plné znění originálu. Původní projev byl často hodnocen výrazně hůře než tlumočení, což je pozoruhodné, ale podle názoru autorky by to mohlo odrážet, že uživatelé mají sklon projevat vůči tlumočnickům určitou schovávavost, jelikož si pravděpodobně uvědomují, že se jedná o náročnou a komplexní aktivitu.

4.3.4 Výsledky výzkumu o intonaci

Jak jsme zmiňovali v úvodu této kapitoly, Ángela Collados Aís přispěla do tohoto projektu výzkumem o parametru intonace. Očekávání uživatelů v souvislosti s tímto aspektem simultánního tlumočení je patrné z Grafu č. 4 a shoduje se s dříve provedenými výzkumy – subjekty řadí intonaci mezi méně relevantní aspekty a mají za to, že nemá při hodnocení významnější dopad.

Pokud jde o definici a konceptualizaci tohoto parametru, tedy předmět druhé studie, většina uživatelů si pojem intonace spojuje s „rytmem věty“, „modulací hlasu“, „důrazy“, „rozmanitostí tónů“ a „hlubokými a vysokými tóny“. Na otázku, co by jim nejvíce vadilo no monotónním tlumočení, většina respondentů odpovídá, že by se jako posluchači pravděpodobně špatně soustředili na projev, případně by se nudili či usinali při poslechu. Po zhlédnutí manipulované nahrávky, kde má tlumočnice záměrně monotónní intonaci, uvedli, že tlumočnice kopíruje monotónní styl řečníka, že vyzařuje dojem nezájmu o vlastní práci, že hovoří pomalu a je těžké sledovat smysl sdělení. Tyto spontánní odpovědi se podle Collados Aís poměrně jasně shodují s definicemi odborníků na lingvistiku a psychologii.

U třetího testu ve výzkumu o intonaci se jednoznačně projevilo, že subjekty jsou schopné si monotónnosti projevu povšimnout. U manipulovaného videa se to projevilo zejména v hodnocení parametrů intonace a příjemný hlas, negativně posluchači ohodnotili také původní projev. Ostatní parametry dosáhly průměrného hodnocení nad 4 body. Zajímavé však je, že manipulované video je u několika parametrů (celkové zhodnocení, profesionalita, důvěryhodnost, terminologie, plynulost, koheze) hodnoceno lépe než kontrolní. Nutno též dodat, že parametr intonace nedosáhl dobrého hodnocení ani u ostatních manipulovaných nahrávek v projektu, kde byl vždy hodnocen méně než čtyřmi body. Nejhorší výsledek dosáhl u manipulovaného videa parametru dikce.

Tato data je dle autorky obtížné interpretovat. Výsledky mimo jiné nepotvrdily dříve provedený experiment, který probíhal za stejných podmínek se stejným materiálem.

Jednou z možností je, že monotónní intonace ve skutečnosti nemá závažný vliv na hodnocení kvality ST, nicméně takové tvrzení považuje autorka za poměrně odvážné. Nabízí se další vysvětlení, například že kontrolní video v tomto případě nemělo výrazně melodickou intonaci oproti testovacímu, neboť ani kontrolní nahrávka nedosáhla vysokého hodnocení v tomto parametru. Kromě toho je nutno dodat, že vzorek v tomto experimentu byl menší než v experimentu předchozím, což zvyšuje variabilitu a s ní i riziko chyby. Poslední vysvětlení souvisí se zkušeností subjektů s tlumočením. Jedna možnost je, že ačkoli byla účast v experimentu podmíněna zkušeností s poslechem ST, nebylo nutné, aby byl subjekt zkušeným uživatelem. Pokud tato skupina subjektů zažila ST jen několikrát, mohlo to zkreslit výsledky. Stejně tak je možné, že byly subjekty již zvyklé u tlumočnicků slýchat monotónní intonaci, což je poměrně častý jev.

Autorka závěrem uvádí, že z protichůdného výsledku tohoto experimentu oproti tomu, který popisujeme v předchozí kapitole, vyplývá nutnost dále podrobně zkoumat tuto problematiku, neboť je stále přesvědčena, že neverbální aspekty tlumočnickova projevu mají významný vliv na posluchače a jeho hodnocení kvality tlumočení. Konkrétně u intonace to jasně plyne z druhé studie tohoto experimentu, kde respondenti uváděli, že pokud je tlumočení příliš monotónní, ztrácí pozornost a v důsledku jim tak uniká i hlavní sdělení výchozího projevu. To je dle Collados Aís dostatečným důvodem se tímto aspektem kvality dále zabývat.

4.3.5 Komentář

Výzkumný projekt takového rozsahu považujeme za velice přínosný, tím spíše když jsou jednotlivé parametry jednotlivě a přehledně analyzovány každý zvlášť. Jak ale uvádí sama autorka, je složité dosáhnout konkluzivních výsledků, pokud jsou parametry nejasně definované, resp. pokud se ani odborníci z oboru neshodují v tom, co daný parametr zahrnuje. Nutně pak dochází k překryvům mezi jednotlivými aspekty, které vedou k tomu, že je obtížné spolehlivě izolovat pouze jeden aspekt.

Řečový projev je nesmírně komplexní otázka a tlumočení je ještě tím složitější, že zahrnuje velké množství vzájemně se ovlivňujících mentálních procesů, k nimž z definice nemáme přístup, jedná se o tzv. blackbox, takže je nesmírně obtížné jednoznačně a systematicky vyhodnotit výsledný produkt, byť by byl testován v laboratorních podmínkách. Právě to považujeme za hlavní problém tohoto experimentu. Máme ale za to, že není v praxi možné vytvořit dokonalý návrh experimentu, a že je z textu patrné, že samotní autoři jsou si nedostatků vědomi.

Collados Aís v tomto textu opakovaně upozorňuje na to, že při ověřování percepce něčeho tak subjektivního, jako je kvalita tlumočnického výkonu, je nesmírné riziko vzniku chyb, které je ne vždy možné konkrétně předvídat. Navíc i u uživatelů vstupuje do hry řada faktorů – jejich odbornost, věk, pohlaví, etc. Často je proto nemožné zjistit, o čem výsledky konkrétně vypovídají.

Výhradu máme pouze k prezentaci získaných dat – grafy a tabulky uvedené v publikaci nejsou vždy zcela přehledné a postrádali jsme údaj o hodnocení kontrolní nahrávky. V kapitolách o jednotlivých parametrech sice vidíme srovnání dané manipulované nahrávky s nahrávkou kontrolní, ale přesná průměrná hodnota u těchto sloupcových grafů schází. V knize nenajdeme samostatnou tabulku s konkrétními průměrnými hodnoceními, pouze se o nich dočteme v komentáři. Kromě toho lze namítnout, že u výzkumů, kde hodnocení nepředstavuje skutečný číselný údaj, ale spíše kategorii reprezentovanou číselnými symboly, může být přesnějším zobrazením než průměr hodnot tzv. modus. (Cf. Volín, 2007: 52) Jedná se o zobrazení, které ke každé kategorii uvádí počet respondentů, kteří hodnotili danou známku. Předpokládáme však, že vzhledem k tomu, že každá skupina hodnotitelů byla u jednotlivých parametrů jinak velká, data by bylo třeba ve výsledku normalizovat a celý projekt by tím byl o mnoho složitější.

4.4 Zvýraznění kontrastů a navození emocí

V roce 2008 přispěla Collados Aís článkem do sborníku k počtě Daniela Gila nazvaným *Evaluación de la calidad en interpretación simultánea: Contrastes de exposición e inferencias emocionales. Evaluación de la evaluación.* (Hodnocení kvality simultánního tlumočení: Zvýraznění kontrastů a navození emocí. Zhodnocení hodnocení.) Tato studie rozšiřuje její dosavadní způsob výzkumu o nové postupy.

4.4.1 Východiska výzkumu

V tomto textu badatelka zkoumá, nakolik se zhorší negativní hodnocení monotónního tlumočení, pokud má posluchač možnost výkon srovnat s jiným tlumočením s živější intonací. Druhým cílem bylo zjistit, jaké jsou emocionální dopady na uživatele, pokud je intonace plochá. Collados Aís tak rozšiřuje svoje předchozí výzkumy o nové perspektivy a přidává i nové metody. V předchozích experimentech měla autorka přístup spíše kvantitativní, avšak zde, vzhledem ke zkoumanému tématu pocitů spojených s monotónností, postupuje i kvalitativně.

Tato studie měla čtyři hypotézy, a sice:

- 1) Monotónní intonace vede k negativnímu hodnocení kvality tlumočení, nezávisle na splnění či nesplnění ostatních parametrů.
- 2) To, že v posluchači monotónní intonace vyvolá negativní emoce, má souvislost s negativním hodnocením ST.
- 3) Pokud je posluchač vystaven kontrastu mezi monotónním a živě intonovaným projevem, bude monotónní tlumočení hodnoceno hůře, než kdyby je příjemce hodnotil samostatně.
- 4) Uživatelé tlumočnických služeb při hodnocení vychází z toho, že určitá míra monotónnosti je v tlumočení obvyklá.

4.4.2 Metody

Autorka studii provedla na 18 subjektech, z toho 10 vysokoškolských vyučujících a 8 studentů posledního ročníku magisterského studia překladatelství a tlumočnictví. Tento vzorek rozdělila do dvou skupin.

Úkolem skupin bylo vyhodnotit dva audiovizuální záznamy ST, z nichž první měla upravený parametr intonace směrem k monotónnosti, zatímco druhá byla kontrolní, která měla být co nejbližší ideální úrovni. Obě nahrávky pocházely od stejné tlumočnice, aby výsledek nebyl ovlivněn rozdílnými kvalitami hlasů. Manipulace intonací proběhla stejně, jako v experimentu z roku 1998, a ostatní parametry rovněž zůstaly identické (viz 4.1.2). Skupinám byly obě nahrávky pouštěny v rozdílném pořadí. Kromě toho byly do jednotlivých částí experimentu zahrnuty i další nahrávky z autentické situace pořízené z paralelního korpusu projevů a jejich přetlumočení.

Nový způsob sběru dat, jenž Collados Aís využila v tomto experimentu, byla metoda debatních skupin a hloubkových rozhovorů se subjekty. Vytvořila k tomu skupinu „odborníci“, do níž zařadila specialisty z oborů psychologie, tlumočení a sémiotika. Cílem v této skupině bylo hovořit přímo o procesu hodnocení z různých hledisek. Druhá debatní skupina se nazývala „subjekty“ a dělila se do dvou podskupin v podobném zastoupení jako subjekty v celém experimentu. Kromě toho vedla tři hloubkové rozhovory a součástí výzkumu bylo i dotazníkové šetření.

Pro účely této studie bylo použito pět oblastí hodnocení – celkový dojem a čtyři aspekty kvality, tedy koheze, správný převod z originálu, příjemný hlas a intonace a dojem důvěryhodnosti a profesionality tlumočnice.

Druhý dotazník zahrnoval otevřené otázky, kde respondenti uváděli nejlepší a nejhorší aspekty vyslechnutého výkonu, a bodové hodnocení postojů, jež vnímají od tlumočnice. Třetí blok otázek v tomto dotazníku se týká pojmů spojovaných s intonací, tedy tempa, hlasitosti a tónu.

4.4.3 Výsledky

Ve všech ohledech, jež posluchači hodnotili na pětibodových škálách, se projevuje lepší dojem u kontrolní, živé nahrávky, než u monotónního tlumočení. Tento výsledek je patrný nehledě na pořadí poslechu. Mezi dojmy z tlumočnice v jednotlivých nahrávkách uvedli posluchači emoce jako znučenost, smutek, nezájem, neutrální postoj a sklíčenost u monotónní nahrávky. U nahrávky kontrolní uvedli neutralitu, zájem, radost, nadšení a živost. Ve zcela otevřených otázkách na pozitivní a negativní aspekty respondenti komentovali pojmy jako je koheze a koherence nebo věrnost, dále také rytmus a plynulost, případně ztrátu informací, hezitace a nejistotu. Efekt pořadí však neměl statisticky významný dopad na hodnocení.

Těmito výsledky se potvrzují závěry dříve realizovaných studií. Autorka ale konstatuje, že tento pilotní výzkum byl veden na malém vzorku respondentů a je třeba jej opakovat, aby měly výsledky vypovídající hodnotu.

V debatních skupinách a hloubkových rozhovorech se hovořilo celkem o šesti nahrávkách ST, a to včetně záznamů autentických výkonů. Subjekty v těchto částech studie dochází k relativně vysoké shodě, například při hodnocení vzorců chování respondentů v experimentech. Jedno z diskutovaných témat se týkalo zábran při udílení extrémního ohodnocení, zejména pokud má být nízké. Je možné, že si například posluchači uvědomují, že ST je náročná disciplína, takže se zdráhají hodnotit příliš přísně. Subjekty se dále shodly na tom, že vliv neverbálních prvků nemusí vždy uniknout pozornosti hodnotitele, protože i na vědomé úrovni příjemci chtějí „příjemný“ projev. Monotónní řeč vyvolává podle nich spíše například pocit, že tlumočnick nemá zájem o tlumočené téma. Znalce v daném oboru takový postoj bezesporu nepotěší. V rozporu se závěrem kvantitativní části studie se subjekty shodly, že efekt pořadí má důležitý vliv na hodnocení.

Za klíčový prvek v této studii Collados Aís považuje komplementární metody použité vedle tradičního hodnocení v dotazníkovém šetření. Má za to, že díky komentářům v debatních skupinách a rozhovorech je možné najít nové pohledy na otázku kvality a role

tlumočnicka. Za takový svěží pohled považuje autorka například možnost, že NVK aktivuje spíše emoční než kognitivní dráhy. Výstupy debatní skupiny zaměřené přímo na proces hodnocení považuje za přínosné pro tlumočníky, kteří se v praxi snaží podávat co nejkvalitnější výkon. Chápat, jaké bývají požadavky posluchačů na kvalitu a jaké jsou jejich typické reakce, je pro poskytnutí služby, která se má dočkat pozitivní odezvy, velmi důležité.

4.4.4 Komentář

Je třeba zdůraznit, že se jedná o pilotní výzkum provedený na velmi malém vzorku subjektů určený k otestování nových metod. Máme za to, že verbální, souvislá zpětná vazba je specifitější než dotazníky, kde respondenti jen udílí body bez zdůvodnění svojí volby. Z povahy studie ale vyplývá, že nepřináší přesně kvantifikovatelné výsledky, spíše jen inspiraci a náměty pro další práci v této oblasti.

Dle našeho názoru jsou publikované výstupy poněkud vágní, celá studie má dlouhou řadu kroků a je velice komplikovaná. Předpokládáme, že přesný postup, obsah dotazníků a přehlednější souhrn hodnocení autorka vydá v budoucnosti v delší podobě, neboť z takto krátkého článku nejsou zcela patrné podrobnosti o průběhu všech experimentů.

Použití reálných nahrávek z korpusu k hodnocení je další bod, který může vyvolávat určité pochybnosti, pokud materiál předem neprošel důkladným hodnocením a analýzou, a to včetně analýzy strojové, např. pomocí speciálního programu (viz 4.1.3).

4.5 Vzorce v hodnocení dle uživatelů

V roce 2010 vydala Collados Aís článek *La evaluación de la calidad en interpretación simultánea: pautas evaluadoras según usuarios* (Hodnocení kvality simultánního tlumočení; vzorce v hodnocení dle uživatelů), kde se snaží ověřit očekávání u posluchačů z různých oborů a zjistit, nakolik budou odlišné u jednotlivých skupin v závislosti na jejich specializaci.

4.5.1 Východiska výzkumu

Collados Aís pracovala v návaznosti na výzkumy očekávání uživatelů, jež jsme zmiňovali v předchozí kapitole (např. Kurz nebo Gile), i na svoje vlastní dosavadní závěry. Konkrétně Gile (1990) poukázal na možné rozdíly v hodnocení uživatelů vyplývající

z jejich národností ve studii, kde srovnával hodnocení anglofonních a frankofonních uživatelů.

Autorka zmiňuje rovněž některé poznatky o NVK z oblasti psychologie, jež ukazují, že variabilita intonace vyvolává pozitivní dojem u posluchače. Mluvčí díky ní může působit sympatičtěji, ale také věrohodněji. Práce z oboru psychologie mj. ukazují, že neverbální informace se zpracovává velice rychle, s minimálními nároky na kognici. Autorka poznamenává, že pro tlumočníky z toho plyne, že mohou přenášet informace o svých postojích k danému projevu a o své profesionalitě, zatímco pracují. Zvláště v poslední době se tímto aspektem zabývá kromě Collados Aís i řada dalších badatelů, např. Nafá Waasaf nebo Barbara Ahrens, dříve i Miriam Schlesinger.

Výzkumným cílem této studie bylo analyzovat, zda budou mezi subjekty – odborníky z různých oblastí výzkumu patrné rozdíly v očekáváních. Předpokládá, že na hodnocení budou mít vliv zejména neverbální aspekty, zatímco parametry související s obsahem, např. úplnost převodu, nebudou tak podstatné, už jen proto, že běžný posluchač nemá možnost porovnat původní projev s tlumočenou verzí. Kritéria hodnocení by právě z toho důvodu měla být homogenní pro všechny nezávisle na jejich odbornosti. Výchozí hypotéza byla, že mezi skupinami odborníků z různých oblastí nebudou nikterak zásadní rozdíly v hodnocení.

4.5.2 Metody

Subjekty v této studii byla skupina jedenácti vyučujících z Katedry genetiky a ekologie Fakulty přírodních věd na Granadské univerzitě, dále skupina pěti vyučujících z oborů anglické, německé, francouzské a slovanské filologie a čtyři studenti tlumočnictví v posledním ročníku z téže univerzity.

Aby bylo možné experiment replikovat a tím výsledky potvrdit, snažila se autorka o co nejjednodušší metodiku experimentu. Z toho vyplývá výběr subjektů z homogenních skupin, ale také využití dotazníků s vysokým počtem otevřených otázek, ze kterých jsou důvody hodnocení lépe patrné než z kvantitativní Likertovy škály.

K experimentu byla využita videonahrávka projevu v němčině o financování německých politických stran, přes který znělo simultánní tlumočení do španělštiny. Stejně jako v přechozích experimentech byl u tlumočnice navozen utlumený psychický stav, aby monotónní intonace byla autentičtější. Měla rovněž k dispozici přepis, který četla, aby se vyloučil vliv ostatních parametrů. V tomto experimentu se brala v potaz tato verbální i

neverbální kritéria: správný převod projevu, úplný převod projevu, terminologie, logická koheze, styl, plynulost, příjemný hlas, dikce, přízvuk a gramatická správnost.

Hodnocení probíhalo ve dvou nezávislých sadách dotazníků, které měly z různých úhlů pohledu hodnotit simultánní tlumočení. První dotazník obsahoval položky hodnocené na pětibodové škále. Jednotlivé parametry odpovídaly předchozím experimentům – celkové hodnocení projevu, dva verbální parametry kvality, dva neverbální, dojem profesionality a důvěryhodnosti. Druhý dotazník zahrnoval otevřené otázky, kde se badatelka ptala například na nejlepší a nejhorší aspekty daného výkonu, i otázky uzavřené, kde respondenti hodnotili určité emocionální složky projevu na pětibodové Likertově škále.

4.5.3 Výsledky

Z výsledků kvantitativní části vyplývá, že subjekty se zaměřením na přírodní vědy hodnotili tlumočení lépe než odborníci z humanitních oborů, a to ve všech zkoumaných položkách. V otázkách na emocionální účinek se subjekty z obou typů specializací shodli na neutrální, znuděné nebo skleslé náladě tlumočnice u monotónního projevu.

U části kvalitativní, v otázce na nejpozitivnější aspekt tlumočení, hodnotili přírodní vědci kladně zejména obsah, dále formu, méně často pak zmiňovali profesionalitu a „jazykový cit“ tlumočnice. Humanitní vědci hodnotili nejčastěji kladně opět formu a obsah, dále zmiňovali sebedůvěru a profesionalitu. U nejvíce negativních aspektů si přírodní i humanitní vědci stěžovali zejména na formu, v izolovaných případech pak na jiné otázky.

Celkově lze říci, že přírodní vědci hodnotili tlumočení mírněji než humanitní vědci, nejvíce je rozdíl patrný v neverbálních aspektech. Autorka se domnívá, že to lze zdůvodnit vyšší citlivostí vůči intonaci u odborníků na jazyk. Toto tvrzení dokládá i kvalitativní část experimentu, kde humanitní vědci v otevřených otázkách vysvětlili, čím je jejich hodnocení motivováno. Většina výsledků je statisticky významná.

V závěru Collados Aís uvádí, že se jedná spíše o testovací experiment a nelze z něj vyvozovat konkluzivní závěry. Výstupy odráží spíše určitou tendenci a je třeba experiment opakovat s větším počtem subjektů. Stejně tak by bylo dle autorky vhodné zkoumat i další proměnné a jejich vliv na hodnocení u různých skupin příjemců. Za zajímavou možnost pokládá výzkum mezi skupinami s různými mateřskými jazyky a z různých kulturních oblastí, protože jednotlivé parametry – nejen tedy intonace – mohou u rozdílných skupin působit jinak.

Autorka zdůrazňuje, že tento typ výzkumu je orientovaný na příjemce jako klíčového účastníka komunikační situace. Rozhodnutí, ať už ve kterémkoli parametru, by tlumočnické měl vždy činit s ohledem na něj.

5 Práce o didaktice

Jak bylo řečeno v autorčině medailonku, Collados Aís se ve své praxi věnuje i výuce na Fakultě překladatelství a tlumočnictví v Granadě a několik jejích publikací se týká otázky pedagogiky a didaktiky.

Největší důraz klade Collados Aís na bilaterální tlumočení, a to jak v komerčním, tak v komunitním kontextu. Jedná se o oblast, která je velice málo zkoumaná, což je paradoxní, pokud vezmeme v potaz, že se jedná o nejstarší formu tlumočení vůbec. Jak uvádí Roda P. Roberts (2002: 157), zatímco konferenční tlumočníci se začali profesionalizovat zhruba v 50. letech a soudní tlumočníci v 70. letech 20. století, komunitní tlumočení se začalo jasněji vymezovat až začátkem nového tisíciletí. Podle Roberts lze tento druh tlumočení nazvat i tlumočením „kulturním“ či „dialogickým“. To nejlépe odpovídá širokému pojetí Collados Aís, která se zabývá nejen tlumočením pro menšiny, ale také „liaison“ tlumočením, jak jej definují Gentile, Ozolins a Vasilakakos (1996: 1), tedy tlumočením ve světě obchodu, ve styku imigrantů s úřady, právníky či zdravotnickými zařízeními, pro menšiny s jazykem odlišným od oficiálního jazyka dané země, v cestovním ruchu, školství a dalších oblastech mezikulturního styku.

Jak jsme zmiňovali, ve Španělsku hraje bilaterální tlumočení významnou roli, proto je důležité, aby existoval program zaměřený na vzdělávání tlumočnicků, kteří budou schopni tuto disciplínu vykonávat profesionálně. Roberts (2002:170) uvádí, že ve světovém měřítku je takových programů zanedbatelný počet. Proto je bezesporu pozitivní, že se této otázce Collados Aís s kolegy věnuje. Na Univerzitě v Granadě se BT nevyučuje jako samostatný obor, ale jako dvousemestrální bakalářský předmět⁴, který, jak vysvětlíme, studenty intenzivně na tento typ práce připravuje.

Ze zaměření výzkumné práce Collados Aís dále plyne, že je pro ni velmi důležitá neverbální komunikace. Důležitost tohoto aspektu tlumočení se snaží vstřípit i svým studentům. V oblasti didaktiky tlumočení zkoumá i to, nakolik je pro studenty přínosná výuka teoretických základů tlumočnictví.

---

⁴ Sylabus předmětu Interpretación social je dostupný na stránce

http://fti.ugr.es/pages/info_academica/licenciatura/guias/optativas/interpretacion_social_1314/%21 [cit. 2016-08-06]

V následujících oddílech představíme její práce o didaktice, které se dotýkají zmiňovaných oblastí.

5.1 Neverbální komunikace a didaktika tlumočení

V roce 1994 přispěla Ángela Collados Aís do časopisu TextConText článkem *La comunicación no verbal y la didáctica de la interpretación* (Neverbální komunikace a didaktika tlumočení). Důvodem pro vznik tohoto textu bylo přesvědčení, že k tlumočení je třeba mít „holistický přístup“. Je také nutné mít dostatek informací o situaci, mluvčích i posluchačích. K tomu patří i schopnost správně interpretovat neverbální signály i je adekvátním způsobem vysílat. Vychází z toho, že NVK je nedílnou součástí každé komunikační situace i tlumočnického výkonu a – což je zde zvláště relevantní – že ji lze nacvičit.

Autorka v článku uvádí, že by NVK měla být důležitou součástí teorie tlumočení i výcviku budoucích tlumočnicků, protože představuje jeden ze základních rozdílů mezi překladem a tlumočením. Domnívá se, že to je jasně patrné z požadavku AIIC, aby měl tlumočnický dobrý výhled na řečníka. Proto představuje „neverbální pravidla interakcí“, mezi která patří signál k předání slova, vyjádření postoje řečníka a další znaky, jež by měl být tlumočnický coby zprostředkovatel komunikace schopen zachytit a použít. Ideálním způsobem je podle autorky převést získané informace jako kombinaci verbálních a neverbálních signálů, což by oproti ostatním možnostem (nereflektovat NVK, převádět ji čistě verbálně, nebo čistě neverbálně) mělo zajistit úplnost převodu, přiměřenou délku tlumočení i dostatečně nenápadné a zdvořilé vystupování tlumočnicka. Článek doprovází několik ilustrativních fotografií, které zobrazují různé prvky mimiky, gestiky a posturiky, a je vysvětlen jejich vliv na význam řečeného.

Collados Aís uvádí doporučení, jak do výuky různých typů tlumočení využít NVK začlenit. Upozorňuje na rozdíly mezi BT a KT oproti ST v tom smyslu, že u simultánního tlumočení má tlumočnický „ochranu“ v podobě kabiny a neverbální komunikace z jeho strany probíhá čistě akustickými signály. U BT je komunikace dynamičtější než u KT a navíc je zde mnohem více relevantní proxemika, která je extrémně závislá na kultuře, čehož by si tlumočnický měl být vědom. Autorka popisuje možnosti, jež má tlumočnický u každého typu práce, a upozorňuje také na to, že vystupování tlumočnicka sice musí být v souladu s tím, co posluchač vnímá u mluvčího, ale prostředky se mohou lišit – pokud mluvčí výrazně gestikuluje rukama, tlumočnický může pro odpovídající vyjádření rozhoření či důrazu pozměnit svou intonaci nebo mimiku. To je vhodné například v situaci, kdy

tlumočnick provádí KT a drží v ruce poznámkový blok nebo kdy na něj při ST posluchači nemají výhled.

Tyto rozdíly je třeba brát v potaz i ve výuce. Studenty lze podle autorky na význam NVK upozornit nejen tak, že je o něm vyučující jednoduše informuje. Může použít také záznamy různých interakcí na videu, a to nejen tlumočené výstupy a rozhovory, ale například i politické debaty. Ty je možné ve výuce analyzovat. Několik nahrávek a diapozitivů proto Collados Aís pro účely výuky pořídila. Jedná se například o tři verze totožného projevu v němčině od stejného řečníka, který poprvé NVK téměř nepoužívá, podruhé vysílá širokou škálu různých signálů, stejně jako potřetí, kdy ovšem NVK využívá zcela jiným způsobem než ve druhé verzi. Studenti mají k dispozici přepis zvukové stopy videa. Další varianta je záznam tohoto projevu spojený s nahrávkou simultánního tlumočení, které provedla sama autorka. Tlumočení vůbec nebere v potaz neverbálně předané informace, je zcela neutrální. Výhoda využití takových materiálů ve výuce tkví v tom, že nahrávka problematiku osvětlí mnohem názorněji než prostý popis. Studenti tedy mohou rychle sami pochopit, že pomocí NVK je možné i popřít, co bylo řečeno – například pokud se mluvčí při projevu usměje a tím naznačí, že jeho výrok je myšlen ironicky. Součástí výuky může být nejen analýza tří projevů a jednoho tlumočení, ale také konsektivní tlumočení všech tří projevů s tím, že se studenti snaží NVK adekvátně využít.

Nahrávat a analyzovat lze ale i projevy a interakce studentů, protože se jedná o efektivní metodu, jak napravit zlozvyky a zároveň pro ostatní studenty získat další materiál k analýze. Navíc to přidává k nácviku určitou úroveň stresu, již se studenti musí naučit zvládat. Součástí výuky může být také zadat studentovi přípravu projevu, který pak student pronese s určitým zabarvením, například vztekle či znuřeně. Autorka má za to, že kdo umí dobře používat NVK, umí ji i dobře analyzovat, a naopak. Proto považuje tato cvičení za hodnotná.

5.1.1 Komentář

Souhlasíme z autorkou v tom, že NVK je jednoznačně důležitou součástí práce tlumočnicka, a proto by měla být i součástí vzdělání. O NVK se sice často hovoří, ale přesto ji mohou i profesionální tlumočnicki používat za méně důležitý prvek komunikace. Zejména oceňujeme využití videí ve výuce, a to nejen analýzu předem připravených didaktických materiálů, ale i pořizování nahrávek v hodinách. Pokud je řeč o části komunikace, kterou lze slovy postihnout jen částečně, je jistě velmi užitečné ji pozorovat, ne o ní pouze mluvit. U didaktických materiálů, jaké popisujeme výše, je pravděpodobné, že se studenti shodnou

na tom, co výraz či intonace řečníka celkovému vyznění projevu dodává, neboť se jedná o uměle vytvořenou situaci a herecký výkon. Zajímavější nám však připadá analýza autentických záznamů z televize, protože se domníváme, že u přirozeného projevu si každý pozorovatel může vytvořit zcela odlišný dojem a debata mezi studenty by tak mohla být o něco plodnější.

5.2 Lingvistická analýza odborných textů v didaktice tlumočení

V roce 1997 přispěla Ángela Collados Aís společně s Concepción Sánchez Adam do časopisu *Sendebarr* článkem nazvaným *El análisis lingüístico de textos especializados: su utilidad didáctica para la preparación del intérprete* (Lingvistická analýza odborných textů a její didaktické využití v přípravě tlumočnicků). Hlavním východiskem tohoto článku bylo, že konferenční tlumočníci často tlumočí texty, jež si mluvčí připravil a napsal předem a na konferenci je čte. Příspěvky na konferencích mají určitou strukturu, která se bude pravděpodobně v tlumočnické praxi opakovat. Pokud se tedy tlumočníci naučí texty správně analyzovat, může jim to být užitečné, usnadní jim to práci a díky tomu se zvýší kvalita jejich tlumočení. Navzdory tomu, že tlumočníci příliš často lingvistické poznatky nevyužívají, se autorky domnívají, že právě analýza textů, a to jejich makro- i mikrostruktury, má pro tlumočnický výkon velkou hodnotu. Odvolávají se při tom na Pöchhacker (1994) a jeho rozdělení typů konferencí a Gila (1998), který má za to, že znalost textových typů je pro tlumočnický výkon přínosná a měla by být součástí jejich přípravy na tlumočení.

Samotná analýza, již autorky doporučují, je poměrně komplexní, a to zejména proto, že každý text má nejméně tři úrovně – obsah, formu a funkci. V prvním kroku provádí autorky kontrastivní analýzu vnitrojazykovou (intralingvistickou) a mezijazykovou (interlingvistickou). U vnitrojazykové analýzy autorky postupují podle Rosemarie Gläser (1992), která u tak komplexního materiálu, jakým je odborný text, doporučuje pro vyzdvižení kontrastů použít *tertium comparationis*. Navrhuje vytvořit textový profil, který bude zahrnovat hlavní elementy analýzy (makrostruktura textu, struktura subtextů, metakomunikační prvky textu, záměr autora, terminologie, styl a jeho funkce v komunikaci). Tím se podle autorek ujasní komunikační situace, v níž bude text využíván, a tlumočnick se s textem lépe obeznámí.

U mezijazykové analýzy doporučují autorky vypracovat seznam termínů z daného oboru pro oba jazyky a srovnat je. Tím si tlumočnick uvědomí, kde neexistuje korespondence a kde jsou naopak možná synonyma. Dále je možné kontrastivně analyzovat typické texty z daného oboru v obou jazycích. Autorky se domnívají, že tuto

práci s odbornými texty může usnadnit to, že oproti běžným textům obvykle obsahují úzce vymezenou slovní zásobu, že se často používají výrazy řeckého či latinského původu, jazyk bývá více nominální, věty nebývají příliš dlouhé a v některých jazycích je v nich také méně slovesných časů oproti běžnému užívání. Analýza by podle autorek měla brát v potaz také vnětextové faktory.

Autorky doporučují také určit míru odbornosti, což opět vyžaduje tertium comparationis, aby se ustanovil určitý rámec, v němž se při analýze pohybujeme. Autorky se zde odkazují na Klause-Dietera Baumanna (1992), který uvádí, že odbornost se v textu může projevat na řadě různých rovin, např. sociokulturní, sociální (vzhledem k příjemcům, jejich původu a úrovni znalostí), kognitivní (čistě subjektivní úroveň znalostí tématu, dojem o míře abstraktnosti) atd.

Všechny tyto poznatky autorky doporučují uplatňovat didakticky i při přípravě na tlumočení. U simultánního tlumočení, jež je na odborných konferencích obvyklé, musí tlumočnick sledovat logické vazby a linii argumentace, již se ubírá řečník. Díky analýze však může tlumočnick lépe anticipovat a může využít glosáře, jež si připravil na základě odhadu míry odbornosti.

Jako možné cvičení na analýzu textu a přípravu na tlumočení uvádí autorky vlastní postup, který provedly se svými studenty během semináře odborného překlada a tlumočení. Rozdaly několika skupinkám studentů odborný cizojazyčný text z autentické konference a zadaly jim, aby během 30 minut text analyzovali podle výše uvedeného modelu. Následně měli odpovědět na několik otázek:

- 1) V jakém komunikačním kontextu by se text vyskytoval (příležitost a účastníci)?
- 2) Jaká je hlavní funkce textu?
- 3) Jaká je míra odbornosti textu?
- 4) Na jakém typu konference by se text mohl vyskytovat?
- 5) Jaké podklady byste použili k přípravě na tlumočení?
- 6) Jaké informace v textu vás vedly k těmto odpovědím?

Výsledkem tohoto cvičení by mělo být hlubší pochopení funkce a struktury textů. Autorky mají za to, že je pro studenty vhodný jednotný model analýzy. Studenti, se kterými pracovaly, byli schopni na otázky odpovědět adekvátně a debatovat o možných zdrojích k přípravě na tlumočení. Podle autorek je tato metoda výhodná i pro vyučující, protože pomáhá systematizovat výuku.

5.2.1 Komentář

Hlavní východisko, tedy že je vhodné být obeznámen s obvyklou strukturou a terminologií textů v daném oboru, zcela sdílíme. Model analýzy nám však připadá velmi komplexní a obtížně uchopitelný. Otázky pro studenty, jež z něj autorky ve výsledku vyvozují, jsou velice podobné známým translátologickým modelům analýzy, jako například modelu Christiane Nord (1991). Domníváme se, že i specifitější otázky jako typ konference podle Pöchhackerera či možné zdroje podkladů k přípravě na tlumočení by stále byly kompatibilní s použitím intuitivně srozumitelnějšího modelu. Zde navrhovaný přístup je samozřejmě funkční, ale pravděpodobně vede ke stejnému cíli.

5.3 *Teorie tlumočení ve vzdělávání konferenčních tlumočnicků*

Jak jsme zmiňovali, Ángela Collados Aís se ve svých studiích zabývá také tím, jak může studentům při zlepšování tlumočnických výkonů pomoci znalost teorie tlumočení. Tohoto tématu se týká článek v časopise TextConText z roku 2000 nazvaný *La teoría de la interpretación en la formación de intérpretes de conferencias* (Teorie tlumočení ve vzdělávání konferenčních tlumočnicků).

Collados Aís předkládá protiargument k častým výrokům o tom, že jelikož je tlumočení praktická disciplína, je studium teorie zbytečné. Tyto výtky zaznívají nejen od studentů, ale i od profesionálních tlumočnicků. Ángela Collados Aís má totiž za to, že teorie a praxe se vzájemně doplňují a řada poznatků z oblasti teorie je tedy při tlumočení přímo aplikovatelná. Pokud se studenti seznámí s nejdůležitějšími závěry badatelů, nemusí pak v praxi objevovat již objevené, mohou naopak využít již ověřených technik. Výhody přístupu založeného na teoretických poznacích ilustruje na studentech svého kurzu teorie.

Předmětem její empirické studie byli studenti semináře teorie tlumočení, při němž byla vyučována teorie tlumočení, historický vývoj této disciplíny a metody výzkumu. Tento seminář byl do kurzu konferenčního tlumočení pro studenty čtvrtého ročníku překladatelství a tlumočnictví na Univerzitě v Granadě nově zařazen v roce 1998. Cílem semináře bylo, aby studenti našli inspiraci pro svou závěrečnou práci, ale také aby byl každý student v závěru schopen kriticky zhodnotit vybrané teoretické práce a případně získal motivaci se zúčastnit některých pokročilejších teoretických předmětů, jež fakulta nabízí.

Collados Aís monitorovala celkem tři vypsání semináře, a to formou dotazníků, jež studenti vždy vyplňovali na poslední hodině, po odevzdání seminárních prací. V prvním běhu těchto dotazníků shromáždila pět, ve druhém třináct a ve třetím devět. Otázky byly

převážně otevřené a týkaly se vnímaného přínosu semináře do budoucna, inspirace k závěrečné práci, oblíbených částí a doporučených změn ze strany studentů.

Studenti hodnotili přínos semináře průměrně 3,77 body z 5 s tím, že žádný student neuvedl, že by mu kurz nepřinesl nic. Většina respondentů uvedla několik praktických využití pro získané znalosti a většina (53,84 %) také odpověděla, že chce psát závěrečnou práci na tlumočnické téma, 26,92 % studentů uvedlo, že tuto možnost ještě zváží. Studenti seminář hodnotili v průměru 3,46 body. I z otevřených otázek vyplývá, že studenti byli s obsahem a výsledky semináře převážně spokojeni, negativně hodnotili spíše prezentace svých spolužáků, případně hodinu a den, ve který se hodiny konaly. Kromě toho uvedli, že by se tento seminář za 1 kredit měl stát plnohodnotným předmětem, neboť v době, kdy jej Collados Aís vytvořila, měli studenti z nižších ročníků k dispozici pouze předmět Translatologie, který se týkal výlučně teorie překladu.

Autorka tyto výsledky vnímá jako oporu pro svůj názor, že studenti tlumočení by měli mít informace alespoň o těch nejdůležitějších myšlenkách z teorie tlumočení.

5.3.1 Komentář

Teorii tlumočení považujeme za samozřejmou součást vzdělávání tlumočnicků, alespoň ve vysokoškolském kontextu. Jak uvádí Gile (2009:17), z pedagogického hlediska má výuka teorie vedle praktického tréninku moc osvětlit studentům řadu i velmi abstraktních konceptů a vyjasnit některé pochybnosti. Gile zejména podotýká, že i minimální teoretický základ může studenty upozornit na existenci obtíží v překladu a tlumočení, jež si možná sami neuvědomují, a objasnit jim taktiky a strategie, jak se s těmito potížemi vyrovnat. Domníváme se, že vysvětlovat teoretické otázky v rámci hodin určených pro nácvik tlumočení je velmi nepraktické. Proto souhlasíme s tím, že hodiny věnované čistě teorii tlumočení, zvláště pokud vybízí studenty k aktivní účasti, jsou jednoznačným přínosem. Z textu vyplývá, že do roku 1998 byly na granadské univerzitě k dispozici jen pokročilé teoretické předměty, avšak neexistoval žádný úvodní seminář či přednáška pro studenty z nižších ročníků, kteří ještě nemají vybranou překladatelskou či tlumočnickou specializaci. To nám připadá poněkud zarážející, neboť se domníváme, že pro řadu studentů může být právě úvod do teorie tlumočení motivací k výběru tlumočnické specializace.

5.4 Příručka bilaterálního tlumočení

Asi nejrozsáhlejší publikace Collados Aís z oblasti didaktiky je *Manual de interpretación bilateral* (Příručka bilaterálního tlumočení) z roku 2001. Její spoluautorkou a spolukoordinátorkou je María Manuela Fernández Sánchez. Na této publikaci, zejména na praktické části, se podíleli i další kolegové Collados Aís, a to Isabel Abril Martí, Pamela Faber, Concepción Sánchez Adam, Elisabeth Stévaux, Jesús de Manuel Jerez a Silvia Parra Galiano. Jejich příspěvky zde rovněž stručně zmíníme, neboť je považujeme za podstatné pro úplnost této podkapitoly, a kromě toho máme za to, že vypovídají o metodice výuky na Fakultě překladatelství a tlumočnictví na univerzitě v Granadě, kde Collados Aís působí jako děkanka.

Příručka bilaterálního tlumočení sestává z celkem šesti kapitol a autoři ji na teoretickou a praktickou část nedělí, my jsme se pro dělení rozhodli kvůli přehlednosti. Za teoretické považujeme kapitoly, které pouze popisují typy tlumočnických disciplín, zavádí terminologii a obecně nastavují paradigma, v němž se vyučující při nácviku BT dále pohybují. Praktická část popisuje cvičení a aktivity, jež vyučující se studenty provádí.

5.4.1 Teoretická část

Na těchto kapitolách se společně s Collados Aís podíleli María Manuela Fernández Sánchez, Elisabeth Stévaux a Jesús de Manuel Jerez.

Čtenáři jsou nejprve uvedeni do **historického kontextu tlumočení** od starověku po současnost, a to podobným způsobem, jako to dělá například českým studentům dobře známá publikace Ivany Čeňkové *Úvod do teorie tlumočení* (Čeňková, 2008). Text upozorňuje na to, že pro hlubší pochopení jakéhokoli oboru je znalost historického kontextu zcela klíčová. Je zajímavé zde vyzdvihnout, že v historickém přehledu najdeme také události 15. a 16. století, které hrály klíčovou roli ve vývoji tlumočení specificky pro země Iberského poloostrova, tedy objevení Ameriky či portugalské výpravy na západ Afriky. Při všech těchto dějinných událostech navazovali Španělé a Portugalci kontakt s novými kulturami, takže potřebovali tlumočníky. Jako významnou postavu tohoto období publikace čtenářům přibližuje mexickou tlumočnici La Malinche, která tlumočila pro

Hernána Cortése mezi mayštinou, jazykem nahuatl a později i španělštinou⁵. Nejdůležitějším závěrem tohoto historického přehledu je, že po většinu dějin lidé prováděli tlumočení zejména bilaterální, tedy dialogické, dvousměrné, s cílem dosáhnout určitého výsledku, např. dohody mezi obchodními partnery.

Collados Aís dále představuje **teoretická východiska, techniky a modality tlumočení**. V první řadě se zaměřuje na rozdíly mezi překladem a tlumočením. Dochází k tomu, že hlavními faktory, jež se u těchto činností liší, jsou dostupnost výchozího textu, materiální a fyzická realizace obou činností, kognitivní aktivita (paměť, soustředění, automatizace některých procesů), časové i prostorové podmínky a strategie. Zmiňuje také společný rys „zdvojení“ komunikačního modelu přítomností tlumočnicka či překladatele v roli prostředníka. Za významný prostředek, který nemají překladatelé na rozdíl od tlumočnicků k dispozici, považuje autorka prostředky NVK a relevantní informace vyplývající ze situačního kontextu. Co se týče modalit tlumočení, podle autorky je třeba je odlišovat od technik. Technika podle ní vyplývá z vědomého úsilí a osvojených strategií, kdežto modalita závisí na komunikační situaci a podmínkách, jež tlumočnick neovlivní. Mezi ty patří například rozhodnutí řečníka, jakým způsobem bude strukturovat proslav. Vedle převodu spontánního projevu tak uvádí také projevy čtené či improvizované na základě osnovy či prezentace. Důvod, proč autorka považuje za důležité tyto koncepty rozlišovat, je zejména metodické a didaktické hledisko – tlumočnicki mohou lépe analyzovat situaci, v níž se nachází.

Podle autorky lze rozlišit tři základní **techniky** – bilaterální, konsektivní a simultánní tlumočení. Za nejvíce relevantní **modality** považuje konferenční, soudní, „liaison“ tlumočení dialogů (*interpretación de enlace*) a komunitní tlumočení (*interpretación social*). Každou z těchto modalit a technik dále podrobněji definuje, nicméně pro účely této učebnice je nejvíce podstatná definice BT. To je popsáno jako tlumočení rozhovorů po kratších úsecích, dialogicky, což je odlišuje od konferenčního tlumočení zejména z pohledu rolí účastníků komunikační situace – účastníci obvykle jednají tváří v tvář a tlumočnick je jejich prostředníkem, takže je ve srovnání s tlumočením konferenčním více zapojen do dění. Nejčastější modalities v této disciplíně jsou liaison a

---

⁵ Bližší informace o této historické postavě jsou dostupné v publikaci Překlad a tlumočení jako most mezi kulturami (Vavroušová, 2015).

komunitní tlumočení. Liaison je definováno jako tlumočení rozhovorů v komerčním kontextu (obchodní jednání, cestovní ruch), zatímco komunitní tlumočení je uvedeno jako mladší disciplína, která slouží zejména ke zprostředkování komunikace různých menšin s úřady, lékaři či potenciálními zaměstnavateli. Autorka zde vyzdvihuje obousměrnost, která je kvůli dialogickému charakteru této disciplíny intenzivnější než u jiných typů tlumočení – je zvykem, že tlumočnický je v této situaci pouze jeden a musí rychle měnit směry převodu. V závislosti na modalitě také může být velmi rozmanitá úroveň formálnosti. To vše autorka spojuje s otázkou NVK, již musí tlumočnický v takto bezprostředním kontaktu s uživateli co nejvíce přizpůsobit dané situaci. V tomto kontextu má na mysli nejen gesta či hlasovou NVK, ale také například tlumočnickův oděv, dodržování kulturních zvyklostí atd. Collados Aís dodává, že jde o nejméně zkoumaný typ tlumočení.

V další části podává autorka **přehled specifik bilaterálního tlumočení**. Podrobněji komentuje již zmiňovanou bezprostřední viditelnost, sdílený fyzický prostor a v drtivé většině případů absenci tlumočnické zvukové techniky, jež zvyšují důležitost NVK. Věnuje se otázce použití první či třetí osoby, protože v BT není vždy jednoznačně nejlepší volbou používat první osobu, na rozdíl od ostatních tlumočnických disciplín. Může se jednat o otázku srozumitelnosti a přehlednosti při velmi krátkých tlumočených úsecích, ale také o to, že zvláště v komunitním tlumočení občas tlumočnický vystupuje ze své role a vysvětluje klientovi některé detaily. Dále je možné, že se mluvčí budou vyjadřovat přímo k osobě tlumočnický, případně ho oslovovat, a v takovém případě není použití první osoby na místě. Dalším bodem je větší volnost při otázkách a žádostech tlumočnický o vysvětlení ve srovnání s jinými druhy tlumočení – větší volnost sice existuje, nicméně autorka z didaktického hlediska doporučuje studentům vstěpovat, aby v zájmu zachování důstojnosti profese omezili otázky na nezbytné minimum. Zmiňuje rozmanitost a nepředvídatelnost možných situací spojenou s širokou škálou možných témat. Zajímavou otázkou je také notace, která je u BT často nemožná, nevhodná, často i jednoduše zbytečná. Příkladem jsou obchodní večere, případně velice svižná konverzace s krátkými replikami.

Další okruh specifik se týká jazykových prostředků, a to konverzačních automatismů a floskulí, u nichž je třeba mít na paměti, že jsou zakořeněny v každé kultuře, s níž tlumočnický pracuje, a že usnadňují zprostředkování komunikace a její úspěšnost.

Specifická pro BT je také vysoká míra spontaneity, což obvykle tlumočení spíše usnadňuje. Dále autorka upozorňuje na variabilitu rejstříků a stylů jazyka, jíž si musí tlumočník všimnout a adekvátně se jí přizpůsobit. Na druhou stranu je ale obvyklá také nižší náročnost terminologie a méně přísné nároky na přesnost tlumočení.

Další část se zabývá **teoretickým pozadím a metodikou výuky** bilaterálního tlumočení. Upozorňuje zejména na to, že, jak jsme uváděli v úvodu této kapitoly, oproti jiným technikám je BT málo zkoumanou oblastí, jíž se badatelé začali zabývat až relativně nedávno, což je v rozporu s faktem, že se jedná o vůbec nejstarší techniku. Již zmiňovaná rozmanitost možných využití BT podle autorky souvisí s potřebou vyvinout efektivní metodiku výuky, která bude počítat i s moderními poznatky, například z oblasti neurolingvistiky. Při vytváření tohoto rámce autorka počítá s teoretickými a pragmatickými základy, jež povedou studenty k lepšímu pochopení komunikační situace a rolí jednotlivých účastníků. Stejně tak považuje za důležité ustanovit konceptuální rámec, který studentům objasní problémy, jež při tlumočení vyvstávají, pokud na něj nahlédneme jako na kognitivní aktivitu. K tomu používá Gilův model úsilí pro KT⁶ adaptovaný na bilaterální tlumočení. Model byl pro tyto účely vedle úsilí poslechu a analýzy, paměti, notace a reformulace rozšířen o „úsilí bidirekcionality“, jež autorky pokládají za specifický prvek pro BT, a „interkulturality“, což sice není typ úsilí přítomný výlučně v této technice, nicméně zde je zastoupen o něco výrazněji. Gilovu teorii považují autorky oproti jiným modelům za více funkční a explikativní. Studenti mají na základě tohoto modelu možnost lépe analyzovat situaci, stejně jako vznik případných chyb.

5.4.2 Praktická část

Na části, která je skutečně příručkou, se kromě Ángely Collados Aís podílely také Isabel Abril Martí, Manuela Fernández Sánchez, Pamela Faber, Concepción Sánchez Adam a Elisabeth Stévaux. V této části publikace vychází autorky z již zmiňovaného adaptovaného modelu úsilí a podle něj pro studenty navrhuje řadu přípravných i praktických cvičení. Jednotlivé skupiny cvičení jsou rozděleny podle konkrétního typu úsilí.

---

⁶ Daniel Gile tento model popisuje například v publikaci *Basic concepts and models for interpreter and translator training* (2009).

5.4.2.1 Přípravná cvičení

Smyslem přípravných cvičení je usnadnit studentům práci, až začnou skutečně nacvičovat bilaterální tlumočení jako takové. Autorka upozorňuje na to, že navzdory rozdělení podle jednotlivých typů úsilí často nejde o jedinou, izolovanou dovednost, a student zároveň procvičuje i další typy úsilí, byť ne tak intenzivně. Také zdůrazňuje, že v hodinách je vhodné maximálně využívat nahrávky, v optimálním případě video. Studenti tak mají možnost v rané fázi podchytit případné nežádoucí neverbální projevy způsobené například nervozitou. Dalším společným rysem všech cvičení je postupně navyšovat obtížnost a začínat nácvik nejprve v jednom jazyce, mateřském (A) či aktivním cizím (B), následně B-A, a nakonec A-B.

a) Úsilí poslechu a analýzy

V tomto oddílu najdeme cvičení na **analýzu textu**, kde studenti určují faktory textu podle modelu Christiane Nord (1991), což jim umožní prohloubit pochopení textu. Studenti svou analýzu přednáší ústně před spolužáky, jejich projev má obsahovat kromě určení jednotlivých faktorů také argumentaci. Kromě textové analýzy si tak studenti osvojují schopnost logické argumentace a veřejného projevu. Obtížnost analyzovaných textů se postupně zvyšuje.

Další doporučené cvičení sestává ze **sumarizace textu**, kde studenti prohlubují svou schopnost rozlišovat mezi hlavními a sekundárními myšlenkami textu. V počátcích studenti shrnují jen krátké odstavce jednoduchých textů, případně zprávy z novin, následně se texty prodlužují a zvyšuje se náročnost na jejich pochopení. Ve výsledku by studenti měli být schopni sumarizovat tak, aby jejich projev byl o dvě třetiny kratší než výchozí text. Cvičení lze také modifikovat, například se mění zamýšlený příjemce a tím i způsob analýzy, neboť v novém kontextu mohou být některé myšlenky důležitější.

Třetí cvičení se týká **analýzy struktury** a má čtyři možné podoby. Hlavní myšlenka je, aby se studenti naučili hledat hlavní prvky výstavby textu a obvykle používané konektory. Tím, že se učí zrekonstruovat sdělení textu, se u studentů zároveň posiluje paměť a vznikají základy tlumočnické notace. Konkrétní postupy pak zahrnují:

- **určování typu struktury** – studenti hledají obvyklé postupy v různých typech textů, např. v návodech k obsluze nebo v kuchařských receptech
- **analýzu konektorů** – studenti hledají konektory a přiřazují jim funkce
- **rekonstrukci struktury** – studenti skládají rozstříhaný text; pokud existuje více možných řešení, debatují o tom, které je logičtější a proč

- **hledání nápověd** – vyučující předčítá text s neznámými pojmy, idiomy či kulturními referencemi, který zároveň obsahuje jejich vysvětlení (synonyma, časové nebo funkční zařazení), a studenti mají aktivním poslechem odhalit, o čem je řeč

Další typ cvičení autorky nazvaly **clozing** („doplňovačky“). Studentům je předložen text s chybějícími úseky a jejich úkolem je dosadit, co schází, na základě předchozích znalostí tématu, jazyka či kultury. Studenti text čtou normálním tempem a cílem je, aby výstup zněl natolik přirozeně, aby posluchač nepoznal, že zdroj obsahuje chyby. Kromě analýzy a poslechu studenti procvičují také schopnost plynulého projevu, anticipace a práce pod časovým tlakem. Možná modifikace tohoto cvičení je, že vyučující předčítá s pauzami a student má co nejrychleji doplnit pokračování.

Studenti mají procvičovat také **zařazování číselných údajů do kontextu**, zejména vzhledem k tomu, že čísla, statistiky apod. jsou častým důvodem přetížení kapacity tlumočnicků. Proto je vhodné si takové údaje co nejrychleji poznamenat, případně je co nejrychleji přetlumočit a nezatěžovat jimi paměť. Studenti se v tomto okruhu učí nahrazovat čísla obecnějšími výrazy, jako „více“ nebo „málo“. Specifičtěji, namísto „v roce 1850“ lze říci „v polovině 19. století“, případně nahradit „951 217 obyvatel“ slovy „téměř milion obyvatel“. Zároveň autorka upozorňuje, že je třeba studentům vštípit, v jakých kontextech jsou tyto postupy nevhodné, aby nedošlo ke ztrátě či zkreslení informace.

Poslední navrhované cvičení se týká **analýzy výčtů**. Studenti by si měli uvědomovat sémantické vztahy mezi jednotlivými položkami ve výčtech a nadřazenou kategorii, do níž položky spadají. Cvičení spočívá v tom, že se studentům předčítají dlouhé seznamy a jejich úkolem je zopakovat co nejvíce položek a doplnit kategorii, do níž spadají. Příklad je „Německo, Francie, Itálie, Španělsko, Spojené království...“, kde student může navrhnout řešení jako „Německo, Francie, Španělsko a další evropské státy“. Kromě schopnosti analýzy a poslechu zde studenti posilují také paměť a schopnost reformulace, která se hodí zejména pro simultánní tlumočení.

b) **Úsilí paměti**

Přípravná cvičení zaměřená na paměť mají sloužit nejen ke zlepšení krátkodobé paměti, ale i k tomu, aby si studenti prověřili vlastní schopnost udržet informace a osvojili si techniky, které jim pomohou k uchování sděleného bez zápisu. Díky tomu jsou pak

schopni se na vlastní paměť spolehnout a navyknou si informace zpracovat ještě před tím, než si poznámku zapíší do notace.

První vhodná metoda pro paměťová cvičení je **vizualizace**, kdy studenti dostanou pokyn si zapamatovat krátký projev pomocí obrazových představ a následně jej zopakovat. Jednou z možností je, že jednotlivým vizuálním prvkům v příběhu přiřazují klíčová slova. Ve druhé variantě si student vytvoří jediný obraz, který pojme celý projev najednou.

Další cvičení je **shrnutí bez notace**, které studenti provádí na textech s různými funkcemi. Studenti mohou diskutovat o svých paměťových pomůckách a způsobech, jakými s danou informací pracují. Vyučujícím se doporučuje studentům opakovat, že podstatný je pro tlumočnický obsah, nikoli forma.

Závěrečné paměťové cvičení nazvaly autorky **lexikální a sémantická reaktivace** a je zaměřeno spíše na dlouhodobou paměť a schopnost rychle si vybavit dříve osvojené koncepty a různá fakta. Studenti zde co nejrychleji říkají synonyma či antonyma k danému slovu, snaží se co nejrychleji reformulovat danou větu či výpověď, hledají termín podle definice, či naopak co nejpřesněji definují daný pojem.

c) **Úsilí notace**

Hlavním cílem těchto cvičení je, aby se pro studenty tlumočnická notace stala pomůckou spíše než překážkou v soustředění. Autorky uvádí, že se drží principů Jeana-Françoise Rozana, neboť je považují za dosud nepřekonané. K systémům, jaké navrhuje například Matyssek, mají autorky výhradu, že připomínají spíše těsnopis, což je v rozporu s cílem notace coby usnadnění práce tlumočnicka.

První cvičení zaměřené na notaci nazvaly autorky „**telegram**“ a je zaměřené na **rozšiřování a zužování sdělení**. Studenti zde zapisují text, který slyší, jako telegram, tedy zkratkovitě, a dále svůj zápis zužují na klíčová slova. Vyučující jim připomenou, že u telegramů se odesílatel snaží ušetřit za slova, proto musí psát co nejstručněji. Ve druhé fázi studenti ze svého zkráceného zápisu rekonstruují sdělení rozvitými větami. Průběžně mohou studenti přidávat některé symboly či další prvky tlumočnického zápisu.

Ve druhém cvičení studenti v psaném textu **hledají klíčová slova**. Toto cvičení proto zároveň posiluje schopnost analýzy.

d) **Úsilí reformulace**

Kromě samotné schopnosti se vyjadřovat adekvátním způsobem se studenti v těchto cvičeních učí také hovořit na veřejnosti a zabavovat se trémy.

První cvičení je **hlasité čtení** textů s různými funkcemi. Smyslem je, aby se studenti naučili pracovat s hlasem a jednoduše se vůbec projevat před ostatními lidmi. Pokud student pouze předčítá, nezatěžuje další kognitivní funkce a může se soustředit plně na svůj projev. Začíná se čistě informativními texty a postupuje se k emotivnějším textům s apelativní funkcí. Úkolem studenta je adekvátně k obsahu textu využívat i neverbální prvky.

Dále autorky navrhují **prezentaci aktualit**. Studenti na každé hodině přednesou několik relevantních událostí za uplynulý týden. Smyslem je opět, aby si studenti navykli veřejně vystupovat, formulovat srozumitelně i složitější koncepty a zároveň získali všeobecný přehled.

Další doporučené cvičení jsou **debaty** na dané téma. Cíle tohoto cvičení jsou podobné jako u prezentace aktualit, ale kromě toho studenti musí projevit schopnost argumentace a logického uvažování na základě znalostí. Studenti mohou projevat vlastní názor, ale také mohou být rozděleni do dvou skupin, „pro“ a „proti“, nezávisle na vlastním názoru a jedno z těchto stanovisek obhajovat.

Studenti také mohou **parafrázovat** různé úseky textů od krátkých vět až po odstavce a tím se už plně zaměřit na úsilí reformulace.

Doporučuje se též **rozšiřovat texty**, což je vlastně opak k sumarizaci. Student se snaží využít co nejširší slovní zásobu a daný text jí obohatit.

Autorky navrhují také cvičení, kde studenti **mění záměr projevu**, případně jeho **funkci**. Studenti dostanou psaný projev a jejich úkolem je ho adaptovat dle zadání. Musí pak využívat různých stylů podle určeného příjemce či záměru, ale pracovat musí i s neverbální komunikací.

Závěrečné cvičení spočívá v **improvizaci proslovů** na základě krátkého názvu, případně obrázku či fotografie. Studentům je také možné zadat, aby si vytvořili krátkou osnovu, než začnou hovořit. Cílem tohoto cvičení jsou obdobné schopnosti jako u cvičení předchozích.

e) **Úsilí bidirekcionality**

Autorky zde upozorňují, že tato cvičení je vhodné zařadit od začátku, už v přípravné fázi, neboť bilaterální tlumočení je významnou součástí tlumočnického výcviku i následné praxe. Hlavním nebezpečím při rychlém střídání směrů převodu jsou možné interference, takže jsou tato cvičení koncipována tak, aby jim studenti dokázali do nejvyšší možné míry zabránit.

Základním cvičením jsou **lexikální rozhodnutí** v kontextech, kde hrozí interference. Studenti slyší vybrané termíny a fráze, u nichž by snadno mohly vznikat kalky, a mají za úkol co nejdříve najít vhodné řešení, například opisem, vysvětlením apod. Pokud rychle neodpoví první student, naváže další. Autorky doporučují cvičení provádět ve všech možných kombinacích pracovních jazyků.

Další možností je **tlumočení krátkých úseků z listu s omezením**. Toto cvičení slouží k tomu, aby studenti nepřeváděli příliš doslovně. Dostanou psané texty s vyznačenými termíny či slovními spojeními, jež mají přetlumočit z listu ve směru A-A, B-A či A-B. Vyučující jim k vyznačeným částem stanoví omezení, takže například nesmí použít určitý výraz či strukturu (např. pasivum). Později lze totéž cvičení provádět převodem ze slyšeného. Kromě úsilí bidirekcionality studenti procvičují také reformulaci.

Navazující cvičení je již čistě **tlumočení z listu**, které se používá na trhu ve všech možných modalitách, nicméně autorky je považují za velice vhodné jako nástroj, díky kterému se studenti naučí interferencím vyhýbat. Upozorňují, že pokud má být tlumočení z listu použito jako výuková metoda s tímto cílem, je nutné pečlivě vybírat texty, jež svádí k interferencím a vyžadují širokou škálu různých strategií.

f) **Úsilí interkulturality**

Jak jsme zmiňovali, autorky mají za to, že právě aspekt interkulturality je v BT velice výrazný. Od začátku výcviku budoucích tlumočnicků tedy doporučují zdůrazňovat potřebu znát kulturní rozdíly.

Jako možné postupy navrhují zejména cvičení v lexikální přesnosti, kdy studenti určují konotace různých výrazů a srovnávají je mezi jazyky. Dále považují za vhodné, aby studenti vstupovali do rolí různých aktérů v interkulturních situacích a aby vyučující zařazovali do výuky co nejvíce prezentací a dalších materiálů souvisejících s kulturou. Jako doplňující aktivitu doporučují sledování videonahrávek interakcí příslušníků kultur svázaných s pracovními jazyky studentů, protože z nich jsou patrné také neverbální prvky, jež se do výuky jiným způsobem vkládají jen velice obtížně.

5.4.2.2 Metodika výuky bilaterálního tlumočení

Závěrečnou kapitolu příručky vytvořily pouze Isabel Abril Martí a Manuela Fernández Sánchez. Ačkoli se nejedná o dílo Ángely Collados Aís, ale jejích kolegyně, stručně zde představíme i tuto část publikace, neboť návrhy představené v této kapitole považujeme za přínosné, navíc metodika výuky BT bezprostředně navazuje na doporučení k přípravné fázi.

Autorky doporučují, aby byl studentům před samotným praktickým výcvikem také předestřen teoretický základ, podrobné informace o profesních návycích tlumočnicka, informace o profesní etice a další doporučení. Dále dodávají, že je vhodné v rámci nácviku tlumočení co nejčastěji studenty nahrávat, protože jim to poslouží jako bohatý zdroj námětů ke zlepšení, a to mnohdy i více než zpětná vazba od vyučujících či ostatních studentů. Zdůrazňují význam nácviku automatismů a příklady takových frází a výrazů uvádí v příloze publikace, a to v několika jazycích.

Pro výuku teorie a profesních návyků doporučují autorky několik cvičení. Jedním z nich je předložit studentům program autentické konference a dát jim za úkol odhadnout, ve kterých fázích akce by bylo vhodné využít BT (kulaté stoly, pracovní schůzky, rozhovory s novináři atd.). Dále doporučují ve výuce či za domácí úkol četbu vybraných kapitol odborných publikací o BT, jako například *Liaison Interpreting* (Gentile et al., 1996).

Ve výuce metod BT mohou studenti analyzovat verbální a neverbální prvky z videozáznamu tlumočení a debatovat o nich, věnovat pozornost by měli také zmiňovaným automatismům (pozdravy, zdvořilostní fráze, poděkování atd.). Nahrávky mohou pocházet z různých jazyků, pro španělské studenty nicméně existuje řada výukových materiálů, na nichž mají studenti možnost vidět příklady vhodných i nevhodných postupů při předávání slova, pokládání otázek, skákání do řeči a dalších dynamických jevů v tlumočené konverzaci.

Pro samotný nácvik tlumočení doporučují autorky stupňovat obtížnost, a to jak pokud jde o trvání simulovaného dialogu, tak o tlumočenou tematiku. Základní úroveň může být například návštěva zahraničního profesora tlumočnictví na fakultě, kterému hostitelé vysvětlují místní zvyklosti a popisují vybavení školy. Středně pokročilá úroveň se má týkat témat, jež nejsou studentům důvěrně známá, a i studenti, kteří hrají účastníky rozhovoru, se musí lépe připravit. Pokročilá úroveň zahrnuje scénky, které by se měly blížit reálným situacím, například pronájem bytu, schůzi společenství vlastníků bytů, odborná obchodní jednání. Témata u vyšších úrovní je třeba oznámit studentům předem kvůli přípravě.

5.4.3 Komentář

Podrobně vypracovaný program výuky bilaterálního tlumočení je dle našeho názoru jednoznačně přínosný, zvláště pak v oblasti s vysokou mírou imigrace, kde se pak logicky zvyšuje potřeba tlumočení zejména v komunitním kontextu. Oceňujeme také využití

Gilova modelu úsilí, protože považujeme za velice ilustrativní, jakým způsobem autorka popisuje jednotlivé elementy BT, a souhlasíme s tím, že bidirekcionálna je skutečně specifickým tohoto typu práce. Stejně tak dáváme autorce za pravdu, že právě tento prvek je třeba procvičovat, neboť může být v praxi matoucí a vyčerpávající. Za dobrý postřeh považujeme i otázku střídání první a třetí osoby dle potřeby, v zájmu přehlednosti situace. V praxi nám připadá velice důležité mít tyto aspekty BT dobře osvojené a máme za to, že pro začínajícího tlumočnicka je opravdu vhodné mít tyto otázky na paměti. Je snadné se mylně domnívat, že mezi dovednostmi potřebnými při BT a KT není příliš velký rozdíl, a proto není třeba se na BT ve výuce příliš soustředit. Jak ale uvádí Pöchhacker (2004: 186), je to technika, která souvisí více s mezilidskými vztahy než čistě se zpracováním obsahu, takže se metody používané pro výuku ST a KT hodí jen částečně. Zvláštní kurz právě této disciplíny proto považujeme za velmi přínosný.

Přípravná cvičení jsou samozřejmou součástí výcviku, což se týká zejména simultánního tlumočení. Různé přístupy k přípravě tlumočnicků popisuje například Kalina (2000), která vřele doporučuje provádět přípravná cvičení, a to nejlépe s jasně daným cílem a zaměřením na konkrétní dovednost. Považuje tento aspekt výuky za zanedbávaný oproti často vyzdvihovaným simulovaným konferencím a tlumočení nahrávek z autentického prostředí. Na druhou stranu ale hovoří i o určitých vstupních vlastnostech a předpokladech budoucího tlumočnicka. Domníváme se, že řada výše popsaných přípravných cvičení je pro dostatečně talentovaného studenta lingvistického, filologického nebo dokonce přímo tlumočnického oboru příliš zdoluhavá a mnoho dovedností si nadaný student snadno osvojí v rámci nácviku samotného tlumočení nebo i překladu. Schopnost shrnout hlavní myšlenky krátkého textu, případně vyhledat klíčová slova, je dle našeho názoru nezbytnou vstupní podmínkou pro studium tlumočnickví. Na základě vlastní zkušenosti se studiem na Ústavu translatologie v Praze se domníváme, že schopnost analýzy a pochopení textu si mohou studenti rozvíjet souběžně s tlumočnickými a překladatelskými dovednostmi. Práci v hodinách lze samozřejmě modifikovat tak, aby cíleně posilovala určitou oblast, nicméně nevidíme důvod, proč by studenti museli nejprve procházet několika týdny či měsíci přípravných cvičení, kdy netlumočí. Možné vysvětlení vidíme v rozdílech mezi českým a španělským systémem přijímacího řízení na vysoké školy. Zatímco čeští zájemci o studium translatologických oborů skládají talentovou zkoušku, která má prokázat, že mají základní schopnost porozumění textu a samostatného

vyjadřování, španělské přijímací zkoušky takto specifické nejsou⁷. Talentové zkoušky organizuje Fakulta překladatelství a tlumočnictví až pro zájemce o magisterské studium konferenčního tlumočení. Ángela Collados Aís v příloze příručky uvádí, že výuka BT začíná během bakalářského studia překladatelství a tlumočnictví a že řada studentů nemá o tlumočení do budoucna příliš velký zájem. Proto je možné, že opravdu důkladná a časově náročná příprava na pozdější lekce BT je za těchto okolností nutná.

Co ovšem považujeme za nesmírně přínosné, je využití nahrávek v hodinách, ať už jde o pořizování videí či pouze zvukových záznamů, domníváme se, že je to opravdu praktický a užitečný nástroj. Máme za to, že možnost vidět či slyšet svoje vlastní silné a slabé stránky je často přínosnější než komentář pozorovatele. Stejně tak záznamy různých komunikačních situací, jež mají studenti analyzovat, mohou napomoci k vytvoření určité představy o tom, jak tlumočení probíhá a jaké techniky je vhodné aplikovat v závislosti na možných situacích.

5.5 Samostudium bilaterálního tlumočení

V roce 2003 přednesla Collados Aís společně s kolegy příspěvek na konferenci Iberské asociace překladatelských a tlumočnických studií nazvaný *Autoaprendizaje en interpretación bilateral: situaciones prototípicas* (Samostudium bilaterálního tlumočení: typické situace). V tomto textu popisuje projekt, který navazuje na Příručku bilaterálního tlumočení. Na přípravě příručky se podílela řada kolegů, již se účastnili i tohoto projektu (Fernández Sánchez, Stévaux, Pradas).

Collados Aís s kolegy v rámci tohoto projektu vypracovala didaktické audiovizuální materiály pro praktické využití ve výuce, kterých dříve nebyl dostatek. Jedná se o výsledek spolupráce Fakulty překladatelství a tlumočnictví s Oddělením filmu Univerzity v Granadě (UGRA) a čtyřmi profesionálními tlumočníky, kteří na videích vystupují. Materiál zobrazuje typické situace, jež v práci bilaterálního tlumočnicka nastávají: rozhovory, jednání o nemovitostech, organizace představení, schůze společenství vlastníků, navazování firemních kontaktů a meziuniverzitní návštěvy. Těchto šest scénářů materiály prezentují na třech úrovních obtížnosti a v každé variantě se upravuje určitý parametr jako přízvuk, terminologie, mezikulturní rozdíly, a zároveň i trvání dané situace.

---

⁷ Španělští zájemci o studium plošně skládají písemnou zkoušku, tzv. Prueba de Acceso a la Universidad nebo hovorově prueba de selectividad. Navíc se berou v potaz jejich výsledky ze střední školy.

Materiály jsou k dispozici ve třech jazykových mutacích: španělština – němčina, španělština – francouzština a španělština – angličtina.

Ke všem videím je přiložen doprovodný materiál pro studenty, který zahrnuje popis komunikačních situací a jejich účastníků, kulturní pozadí situace, prepisy replik a tabulku, která udává úroveň obtížnosti, požadavky na dovednosti k dané úrovni, doplňující techniky, jež tlumočnický využije (např. tlumočení z listu), a další doporučení pro studenta k přípravě na danou situaci. Teoretické základy zde nejsou uvedeny, neboť ty jsou studentům dostupné v Příručce bilaterálního tlumočení. Videí k samostudiu je celkem 54 a ukazují v každé situaci účastníky konverzace či jednání a tlumočnicka, jehož repliky jsou zatlumené, aby mohl student danou pauzu při samostudiu vyplnit vlastní verzí tlumočení. Kromě toho je na CD-Rom i dalších 18 videí, která ukazují simulaci dané situace v nejpokročilejší verzi i s modelovým tlumočením (šest situací v angličtině, němčině a např. francouzštině v kombinaci se španělštinou). Tato videa mají studentům sloužit jako referenční rámec k vyhodnocení vlastního výkonu. Autoři studentům zdůrazňují, že jde pouze o návrh řešení, nikoli jediné správné.

Scénky mají vypadat co nejrealističtěji, proto byly natáčeny ve studiu katedry filmu s příslušnými dekoracemi. **Rozhovor** je veden mezi španělskou rozhlasovou redaktorkou a zahraničním režisérem o připravovaném filmu natáčeném ve Španělsku. **Jednání o nemovitosti** se odehrává mezi španělským realitním makléřem a cizineckým párem s přízvukem (např. Němci s ruským přízvukem) a sestává ze dvou scén, před prohlídkou bytu a po ní. **Organizace představení** je scéna mezi španělským organizátorem a zástupcem zahraniční hudební skupiny, který vyjednává o podmínkách v koncertním sále, zkušebnách a dalších organizačních otázkách před vystoupením ve Španělsku. **Schůze společenství vlastníků** zahrnuje řadu sousedů, předsedu společenství a jednoho zahraničního člena. **Navazování obchodního kontaktu** probíhá mezi ředitelem španělské firmy, která obchoduje s olivovým olejem, a zahraničním obchodním zástupcem, který firmu navštíví a má zájem o spolupráci. V anglické verzi tohoto videa hovoří anglicky Ukrajinka. U **meziuniverzitní návštěvy** se jedná o návštěvu zahraniční profesorky tlumočnickví a překladatelství, která bude přednášet o nových trendech ve výzkumu tlumočení. Tato část má celkem tři scény a jako jediná se natáčela přímo v prostředí Fakulty překladatelství a tlumočnickví.

Po dokončení prací (natáčení, střih atd.) proběhlo pilotní hodnocení projektu, které mělo ověřit kvalitu materiálu před dokončením a vyhotovením interaktivních CD-Rom.

V rámci toho se ukázalo, že skupina studentů, kteří si přečetli instrukce k přípravě, měla výrazně lepší výstupy než kontrolní skupina, která průvodce nečetla. Studenti, kteří tlumočili v kratším čase, než je na nahrávkách vymezen, obvykle vynechali některou informaci, případně příliš syntetizovali. Většina chyb v obou skupinách vznikla kvůli tzv. falešným přátelům, případně studenti chybovali ve jménech účastníků interakce. Také se potvrdilo, že záměrně přidané prvky, jako například „chyby“ některých mluvčích na nahrávkách, mají pozitivní efekt na výcvik studentů. Celkově se jedná o snahu co nejvěrněji simulovat autentickou situaci a také pomoci studentům lépe se vyrovnat s jevy, které mohou být stresující. Studenti podle autorů materiály přijali velmi pozitivně a multimediální přístup jim připadal motivující.

5.5.1 Komentář

Tento multimediální projekt zaměřený na podporu samostudia tlumočení považujeme za vynikající. Máme za to, že může být inspirací pro učitele tlumočení i v jiných zemích. Zejména oceňujeme, že celý projekt nezahrnuje pouze videozáznam tlumočení, ale i doprovodný materiál s doporučeným postupem a dalšími radami, a že možnost srovnání s modelovým tlumočením motivuje studenty k sebehodnocení. Jsme přesvědčeni, že samostudium s takovým materiálem je produktivní a hlavně zábavné, proto nám pozitivní odezva ze strany studentů nepřipadá vůbec překvapivá. Počiny tohoto typu by jistě byly přínosné pro studenty s libovolnou jazykovou kombinací a zejména v oblasti komunitního tlumočení by mohly i vyjasnit pochybnosti o tom, jaké jsou obvykle podmínky, v nichž má tlumočnick pracovat.

5.6 **Experimenty a neverbální chování ve výuce tlumočení**

V roce 2009 přispěla Ángela Collados Aís do časopisu *Lebende Sprachen* článkem nazvaným *Experimentación y comportamiento no verbal como instrumento pedagógico en didáctica de la interpretación* (Experimenty a neverbální chování jako pedagogický nástroj v didaktice tlumočení).

Hlavním východiskem tohoto textu je, že při prvním seznámení s tlumočením nejsou studenti vždy schopni ovládat a uvědomovat si všechny svoje neverbální projevy, a to pravděpodobně proto, že začátky tlumočení zahrnují velké napětí a vyžadují velké množství energie napřené směrem k verbálnímu chování. To ovšem odvádí pozornost od faktu, že komunikace je komplexní akt, takže studenti pak často vystupují nepřirozeně či nervózně. Tento postřeh vyplývá z pozorování autorky i z textů některých badatelů jako

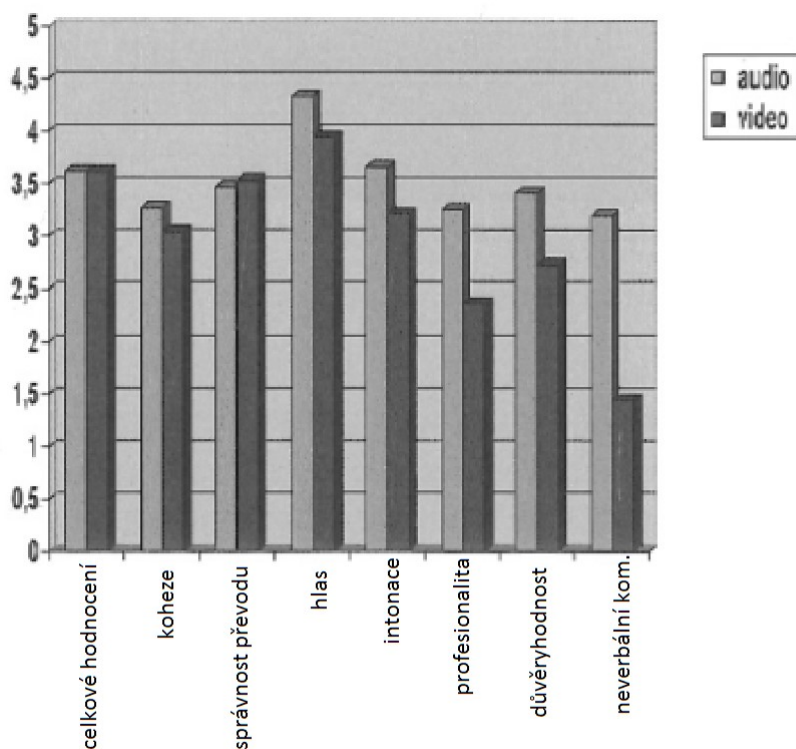
Kellet (1995) či Gile (1998a), kteří hovoří o potížích s rozdělením pozornosti a problémech s neverbálním chováním u začínajících tlumočnicků. Autorka hovoří o tom, že tento problém řeší se svými studenty formou experimentu s didaktickým materiálem, který má izolovat neverbální prvky od verbálních, a tím ukázat, nakolik je v komunikaci důležitá NVK.

Subjekty se v této studii stali studenti tlumočnictví na Univerzitě v Granadě s kombinací angličtina – španělština. Ačkoli angličtina nepatří mezi pracovní jazyky naší autorky, vybrala si právě tuto skupinu, jelikož studentů angličtiny je nejvyšší počet – celkem tak měla k dispozici 40 subjektů ve dvou vyučovacích hodinách – dopolední a odpolední. Skupina subjektů byla navíc relativně homogenní, jak věkem a pohlavím, tak pracovním jazykem C (francouzština, němčina, nebo čínština).

Se studenty pak Collados Aís prováděla experiment, v němž použila didaktické materiály pořízené na Univerzitě v Granadě. Na videu hovoří německá profesorka kulturologie a tlumočí profesionální tlumočnice ze španělské kabiny v Evropské unii, která dostala instrukce se „nevhodně“ obléci, neudržovat oční kontakt s publikem a projevovat známky nervozity. Tlumočení však bylo v ostatních ohledech vynikající.

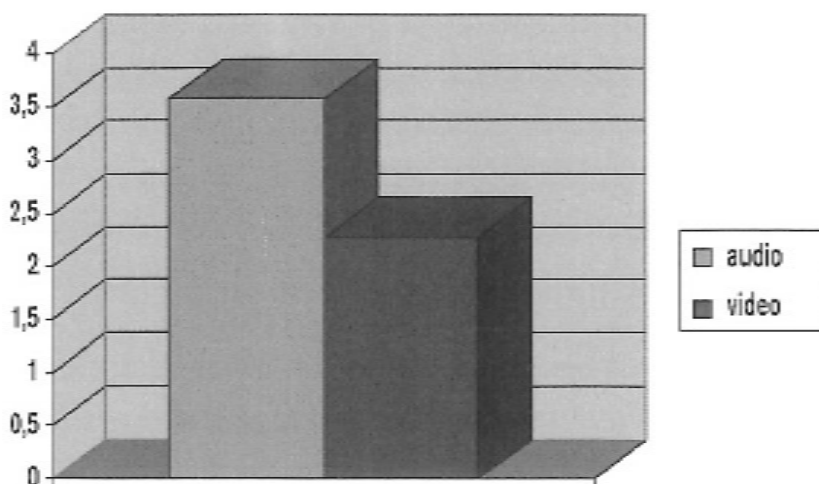
V samotném experimentu polovina skupiny opustila místnost, zatímco zbylí studenti zhlédli video s původním projevem a konsekutivním tlumočením, načež vyplnili tři dotazníky. Studenti se pak ve třídě vystřídali a druhá skupina pouze vyslechla zvukový záznam téhož projevu a tlumočení, avšak bez obrazové stopy, a vyplnila stejné dotazníky jako první skupina. Kromě toho části studentů v dopolední vyučovací hodině Collados Aís jasně vysvětlila smysl experimentu a účel didaktických materiálů, kdežto v odpolední hodině nikoli. Mezi skupinami tak mohl být rozdíl v tom, zda dokážou určit, co ovlivnilo jejich hodnocení, například v otázce profesionality.

První dotazník se týkal jednotlivých parametrů tlumočení, kde měli studenti udělit hodnocení na pětibodové Likertově škále. Skupiny studentů hodnotily výkony následujícím způsobem:

Graf 5: Hodnocení tlumočení studenty (Collados Aís, 2009: 19)

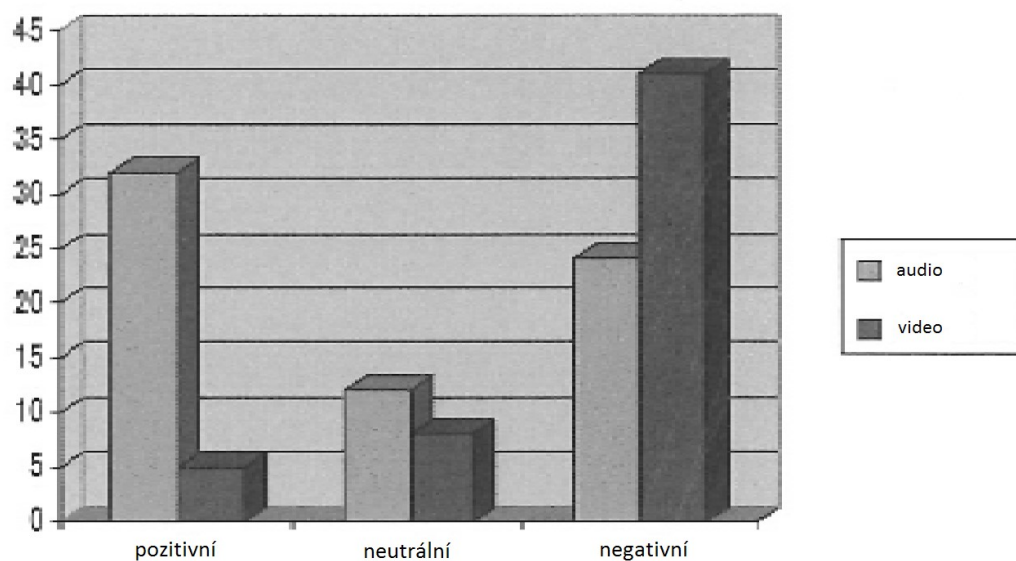
V druhém dotazníku měli studenti opět hodnotit kvantitativně, tentokrát se jednalo o dojmy z přístupu tlumočnice k vlastní práci. Výrazný rozdíl byl vidět i zde, kdy skupina, která měla k dispozici pouze zvukový záznam, hodnotila tlumočení výrazně vyššími známkami (viz graf 6).

Graf 6: Hodnocení přístupu tlumočnice (Collados Aís, 2009: 19)

Ve třetím dotazníku měli studenti v otevřených otázkách uvést emoce, jež tlumočnice vysílá publiku. Ty pak autorka rozdělila do skupin pozitivní (zájem, živý

projev, radost atd.), neutrální a negativní (znuďenost, smutek, nezájem atd.). Výsledky hodnocení jsou patrné z grafu 7:

Graf 7: Vnímání emocí (Collados Aís, 2009: 20)

Experiment splňuje hlavní účel, tedy ukázat studentům hodnotu dobře zvládnuté NVK, nicméně některé jevy v hodnocení jsou poněkud překvapivé. V grafu 5 je například vidět, že celkový dojem z tlumočení měli studenti prakticky stejný u varianty s videem i bez něj. Vzhledem k tomu, že se jednalo o vynikající úroveň tlumočení, je možné, že studenti tlumočnickví dokázali dobrý výkon ocenit navzdory neadekvátnímu vystupování tlumočnice, protože jsou již částečně odborníky na problematiku tlumočení. Podle autorky by bylo vhodné experiment zopakovat na skutečných uživatelích tlumočnických služeb a ověřit, zda se ukáže nějaký rozdíl. Důležité je také zmínit, že i u části studentů, jimž se nedostalo explicitního vysvětlení smyslu experimentu od vyučujících, bylo hodnocení vyšší u audio verze nahrávky. To znamená, že neverbální signály zachytili i bez instrukce, čeho si mají při sledování všimnout. Autorka ovšem dodává, že herecký výkon tlumočnice byl záměrně přehnaný a tento experiment nelze prohlásit za profesionální, neboť nesplňuje náročné podmínky seriózní vědecké studie, takže výsledek není zcela nečekaný.

5.6.1 Komentář

Z tohoto i dalších textů Ángely Collados Aís je patrné, že ve výuce s oblibou používá audiovizuální materiály. Tento přístup může být podle našeho názoru velmi užitečný, zvláště pokud pedagog klade důraz na NVK. Provést se studenty experiment

může být velmi účinná metoda, jak zdůraznit efekt zkoumaného jevu, zejména proto, že studenti mají příležitost ověřit si jej sami. To považujeme za velice názorné.

Drobná pochybnost, již máme ohledně tohoto přístupu, je čistě praktického rázu, obdobná jako u přípravných cvičení popisovaných v Příručce bilaterálního tlumočení. Tyto aktivity v hodinách jsou bezesporu přínosné, ale mohou být i časově náročné. Pokud je na výuku praktických dovedností v tlumočení dostatek času, jde vlastně o ideální scénář a nemusí to představovat překážku. Při nízké hodinové dotaci či v početných skupinách studentů nám nicméně připadá vhodnější se soustředit na trénink tlumočení a použít k němu například videokameru. Na záznamu si student může vlastní neverbální signály vyhodnotit sám.

6 Závěr

Tato teoreticky zaměřená práce se zabývá osobností současné španělské tlumočnice, pedagožky a teoretičky Ángely Collados Aís. Navazuje na sérii diplomových prací o významných osobnostech španělské translatologie a dalších důležitých postavách světového výzkumu tlumočení vzniklých na Ústavu translatologie Univerzity Karlovy v Praze. Cílem je české odborné veřejnosti přehlednou formou přiblížit nejdůležitější informace o výzkumu a pedagogickém působení Ángely Collados Aís, a to zejména těm čtenářům, kteří nevládnou španělským jazykem.

První část práce nabízí stručnou biografii Ángely Collados Aís a informace o kontextu, v němž pracuje. Dále jsme zařadili krátký přehled vývoje v oblasti výzkumu hodnocení kvality tlumočení a následně přehled prací Collados Aís na toto téma. Druhý velký okruh autorčiných publikací se týká didaktiky tlumočení. Tomu se věnujeme v druhé části práce. K vybraným úsekům jsme připojili krátký komentář se subjektivní reflexí o dané publikaci.

Jméno Ángely Collados Aís je nejčastěji spojováno s výzkumem hodnocení kvality tlumočení. Tato oblast je stále předmětem řady studií, neboť se jedná o velice komplexní téma. Konkrétně Collados Aís klade v této oblasti velký důraz na neverbální komunikaci. Byla jedním z prvních badatelů, kteří se snažili ukázat, že neverbální složka projevu – intonace – má zásadní vliv na hodnocení kvality, a to nejen u běžných uživatelů, ale i u profesionálních tlumočnicků, ať už v roli příjemce nebo v roli kolegy hodnotícího úroveň daného výkonu. Kromě toho její výzkum naznačuje, že má monotónní intonace negativní vliv i na uchování informací.

Ve své pedagogické činnosti se Collados Aís věnuje zejména bilaterálnímu tlumočení, což je oblast málo zkoumaná, která si ovšem zaslouhuje pozornost. I zde vyzdvihuje důležitost neverbální komunikace, a to často velice inovativním způsobem. Z jejích publikací vyplývá, že se svými studenty pracuje velmi interaktivně a často používá audiovizuální didaktické materiály, na jejichž tvorbě se podílela.

Collados Aís v českém kontextu nepatří mezi často zmiňované osobnosti, pravděpodobně kvůli nedostupnosti jejích publikací v České republice, ale možná i proto, že jsou její texty psány ve španělštině, která je cizím jazykem méně rozšířeným než

například angličtina nebo němčina. Většinu publikací, z nichž jsme čerpali, jsme získali přímo od autorky, některé pak ze španělských knihkupectví. Práci této osobnosti však považujeme za velice inspirativní, ať už se jedná o oblast výzkumu kvality či její pedagogické působení.

Doufáme, že naše práce splní svůj účel a alespoň mírně zvýší povědomí o této vynikající badatelce. Snad bude čtenářům i inspirací pro vlastní výzkum či další studium.

7 Seznam použité literatury:

COLLADOS AÍS, Ángela. *Efectos de la entonación monótona sobre la recuperación de la información en receptores de interpretación simultánea*. *TRANS: revista de traductología*. 5/2001, 103–110. ISSN 1137-2311.

COLLADOS AÍS, Ángela a Concepción SÁNCHEZ ADAM. *El análisis lingüístico de textos especializados: su utilidad didáctica para la preparación del intérprete*. Sendebarr. 1997-98, 8/9, 23–32. ISSN 1130-5509.

COLLADOS AÍS, Ángela. Evaluación de la calidad en interpretación simultánea: contrastes de exposición e inferencias emocionales. Evaluación de la evaluación. *Efforts and models in interpreting and translation research: a tribute to Daniel Gile*. Philadelphia: John Benjamins, 2008, 193–214. ISBN 9789027216892.

COLLADOS AÍS, Ángela. *La evaluación de la calidad en la interpretación simultánea: la importancia de la comunicación no verbal*. Granada: Ed. Comares, 1998. ISBN 8481517186.

COLLADOS AÍS, Ángela, E. Macarena PRADAS MACÍAS, Elisabeth STÉVAUX a Olalla GARCÍA BECERRA (eds.). *La evaluación de la calidad en interpretación simultánea: parámetros de incidencia*. Granada: Editorial Comares, 2007. ISBN 84-983-6057-9.

COLLADOS AÍS, Ángela. *Quality assessment in simultaneous interpreting: The importance of nonverbal communication*. PÖCHHACKER, F. a M. SCHLESINGER (eds.). *The interpreting studies reader*. London: Routledge, 2002, 327–336. Routledge language readers. ISBN 0-415-22478-0.

COLLADOS AÍS, Ángela. *Evaluación de la calidad en interpretación simultánea: Contrastes de exposición e inferencias emocionales. Evaluación de la evaluación*. HANSEN, Gyde, Andrew CHESTERMAN a Heidrun GERZYMISCH-ARBOGAST. *Efforts and models in interpreting and translation research: a tribute to Daniel Gile*. Philadelphia: John Benjamins, 2008, 193–214. ISBN 9789027216892.

COLLADOS AÍS, Ángela. *Experimentación y comportamiento no verbal como instrumento pedagógico en didáctica de la interpretación*. Lebende Sprachen. 2009, 2009(1), 17–24. ISSN 1130-5509.

COLLADOS AÍS, Ángela. *La comunicación no verbal y la didáctica de la interpretación*, in TEXTconTEXT, 1994, 23–53.

COLLADOS AÍS, Ángela. *La teoría de la interpretación y su recepción por parte de los estudiantes de interpretación de conferencias*. TextconText. 2000 (4), 231–247. ISSN 0179-6844.

COLLADOS AÍS, Ángela. a María Manuela. FERNÁNDEZ SÁNCHEZ. *Manual de interpretación bilateral*. Granada: Comares, 2001. ISBN 8484443094.

COLLADOS AÍS, Ángela. Životopis. Nепublikováno.

COLLADOS AÍS, Ángela, BOURNE, Julian, Mª Manuela FERNÁNDEZ SÁNCHEZ, Jöelle GUATELLI, Elke KRÜGER, E. Macarena PRADAS MACÍAS, Concepción SÁNCHEZ ADAM a Elisabeth STÉVAUX. Autoaprendizaje en interpretación bilateral: situaciones prototípicas. In: MUÑOZ MARTÍN, Ricardo (ed.). *AIETI. Actas del I Congreso Internacional de la Asociación Ibérica de Estudios de Traducción e Interpretación. Granada 12-14 de Febrero de 2003*. Granada: AIETI, 2003, 205–213. ISBN 84-933360-0-9.

ČEŇKOVÁ, Ivana. *Úvod do teorie tlumočení. 2.*, opr. vyd. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, c2008. ISBN 978-80-87218-09-9.

GENTILE, Adolfo et al. *Liaison interpreting: a handbook*. Reprinted. Carlton South, Vic., Australia: Melbourne University Press, 1996. ISBN 9780522845815.

GILE, Daniel. *Basic concepts and models for interpreter and translator training*. Rev. ed. Amsterdam: John Benjamins, 2009. Benjamins translation library. ISBN 9789027224330.

GILE, Daniel. *L'évaluation de la qualité de l'interprétation pa les délégués: une étude de cas*. The Interpreters' Newsletter. Trieste: LINT, 3/1990, 66–71.

GILE, Daniel. Le partage de l'attention et le 'modele d'effort' en interpretation simultanee. *The Interpreters' Newsletter*. 1998(1), 4–22. ISSN 1591-4127.

GILE, Daniel. *Observational Studies and Experimental Studies in the Investigation of Conference Interpreting*. Target. 1/1998, 69–93.

GLÄSER, Rosemarie. Methodische Konzepte für das Tertium comparationis in der Fachsprachenforschung. Baumann/Kalverkämper. *Konstrastive Fachsprachenforschung*. Tübingen: Gunter Narr, 1992, 78–92. Forum für Fachsprachen-Forschung (Gunter Narr). ISBN 3-8233-4529-X.

HORSKÁ, Barbora. *Tlumočení ve Španělsku (od teorie k didaktice, od didaktiky k praxi)*. Praha, 2005. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze.

JANDOVÁ, Pavla. *Barbara Moser-Mercerová a její přínos pro vývoj teorie tlumočení (teoretická studie)*. Praha, 2014. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze.

KALINA, Sylvia. Interpreting competences as a basis and a goal for teaching. *The Interpreters' Newsletter*. 2000 (10), 3–32.

KALINA, Sylvia. *Quality in interpreting and its prerequisites: A framework for a comprehensive view*. GARZONE, Giuliana a Maurizio VIEZZI (eds.). *Interpreting in the 21st century: challenges and opportunities: selected papers from the 1st Forlì Conference on Interpreting Studies, 9-11 November 2000*. Philadelphia: J. Benjamins, 2002, 121–130. ISBN 1588112810.

KELLET, C. J. M. Video-aided Testing of Student Delivery and Presentation in Consecutive Interpretation. *The Interpreter's Newsletter*. 1995/6, 43–66.

KOUSALOVÁ, Karolína. *Franz Pöchhacker – přední rakouský translatolog (teoretická studie)*. Praha, 2013. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze.

KURZ, Ingrid. *Conference Interpretation: Expectations of Different User Groups*. PÖCHHACKER, Franz a Miriam SCHLESINGER (eds.). *The interpreting studies reader*. London: Routledge, 2002, 312–324. Routledge language readers. ISBN 0-415-22478-0.

MARKSOVÁ, Romana. *Miguel Ángel Vega a jeho přínos k rozvoji translatologie*. Praha, 2014. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze.

MOSER-MERCER, Barbara. *Quality in interpreting: some methodological issues*. The Interpreters' Newsletter. Trieste: LINT, 7/1996, 43–55.

NORD, Christiane. *Text analysis in translation: theory, methodology, and didactic application of a model for translation-oriented text analysis*. 2nd ed. Amsterdam u.a: Rodopi, 1991, vii, *Amsterdamer Publikationen zur Sprache und Literatur*, 94. ISBN 90-518-3311-3.

PALKOVÁ, Zdena. *Fonetika a fonologie češtiny s obecným úvodem do problematiky oboru*. Praha: Karolinum, 1994. ISBN 80-706-6843-1.

PÖCHHACKER, Franz. *Quality Assessment in Conference and Community Interpreting*. Meta: Journal des traducteurs. Les Presses de l'Université de Montréal, 2001, 410–425. ISSN 0026-0452.

PÖCHHACKER, Franz. *Introducing interpreting studies*. London: Routledge, 2004. ISBN 978-041-5268-868.

PEJCHALOVÁ, Milada. *Jesús Baigorri Jalón - profil, dílo, teorie*. Praha, 2014. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze.

POSPÍŠILOVÁ, Lenka. *Rozdíly v hodnocení kvality tlumočení*. Praha, 2015. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze.

ROACH, Peter. Techniques for the phonetic description of emotional speech. *Proceedings of the ISCA Workshop on Speech and Emotion*. Newcastle, 2000, 53–59.

ROBERTS, Roda P.. Community interpreting: A Profession in Search of Its Identity. HUNG, Eva (ed.). *Teaching translation and interpreting 4: building bridges*. Philadelphia: J. Benjamins, c2002, s. 157-175. Benjamins translation library, v. 42. ISBN 90-272-1648-7.

SCHLESINGER, Miriam. *Quality in Simultaneous Interpreting*. GAMBIER, Yves, Daniel GILE a Christopher TAYLOR. *Conference interpreting: current trends in research : proceedings of the International Conference on Interpreting--What Do We Know and How? : Turku, August 25-27, 1994*. Philadelphia: J. Benjamins, 1997, 123–131. Benjamins translation library. ISBN 9789027216267.

VAVROUŠOVÁ, Petra (ed.). *Překlad a tlumočení jako most mezi kulturami*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-2929-2.

VILCHES, Eva. *Rosa Rabadán a její přínos pro vývoj translatologie*. Praha, 2012. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze.

VOLÍN, Jan. *Statistické metody ve fonetickém výzkumu*. Praha: Epoque, 2007. ISBN 978-80-87027-54-7.

Internetové zdroje:

ECIS: Evaluación de la Calidad en Interpretación Simultánea [online]. [cit. 2016-08-06]. Dostupné z: <http://ecis.ugr.es/>.

GUÍA DOCENTE DE LA ASIGNATURA INTERPRETACIÓN SOCIAL [online]. [cit. 2016-08-06]. Dostupné z: http://fti.ugr.es/pages/info_academica/licenciatura/guias/optativas/interpretacion_social_1314/%21.

Selectividad Online [online]. [cit. 2016-07-31]. Dostupné z: <http://www.selectividadonline.com/>.